Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

Сердало

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШИНАРА, 5 ИЮНЬ, 1990 ШУ. ★ № 66 (7880). ★ Мах 3 кеп.

СОВЕТСКО-АМЕРИКАНСКИ ПАЧЧАХЬАЛКХЕНАШТА КЕРТЕЛАТТАРИЙ ПЕРЕГОВОРАШ

ВАШИНГТОН, 4 июнь. (спец. корр. ТАСС). М. С. Горбачеви Дж. Буши США президентий городал арахьарча резиденце Кэмп-Дэвиде советско-американски паччахьалкхенашта кертте латтарий вIашагIкхетар дIахо хьош болча хана йийцай дунен халкъашта юкъерча кхерамзлен дукха проблемаш, эггара хьалхарча аргIа-гIа региональни дешаш а дувцаш. Керттерча дакъе переговорашка теркаме юкъмоттиге хиннай Афганистан, Камбоджа, Куба, Никарагуа, Сальвадор, Инди, Пакистан, Гаргара Малхбоале.

СССР Президента М. С. Горбачева США еча паччахьалкхен визита доазонашка хилар госдепартаменте СССР-ен США-ан культурно-информационни центраш Вашингтонеи Москвеи вIашагIйохкара хьакъехьа, СССР-ен США-ан таможенни службашта юкъе дIа-юха гIулакхаш леладара хьакъехьа. хIаьта иштта «Совьет лайф», «Америка» яхача журналий тираж дукхагIа хилийтара хьакъехьа Советско-американски соглашенешта кIал кулгаш яздар.

Цхьаькха цхьа гIа баьккхаб шин паччахьалкхенна юкъе вIаший гIойле йолчча тайпара цхьана гIулакхаш леладелга шердара тIаберзабаь: СССР посольстве Американски гIулакхаш леладеча а цхьайолча советски министерствай а викалаша кIал кулгаш яздаьд соглашенешта. Царех я, масала, Казахстане мехкдаьттен гази йоалла моттиг хьаеллара «Шеврон оверссис» яхача корпорацица цхьана предприяти хьаяран йола соглашени. хIаьта иштта «Имб Уорла трейд» яхача корпораце гаргтарча шерашка советски школашта 13 эзар персональни компьютер яйтара хьакъехьа барт бар а.

Паччахьалкхенашта кертте латтараш вашингтонски вIашагIкхетара тIеххьара ди хьатIакхаьчар. СССР Президент тIавола автомашина КIайча цIенна хьатIайоагIа. Гонахьа яда улицаш нахах хьалйиза я. М. С. Горбачевна баркал ала шин мехка юкъера тешам чIоагIбара цо къахьегарах, цун никъ маьрша бувца ловш бола Вашингтоне бахаман ба укхаза баьхкараш. ХIара ди тIехьагIа американций безам паччахьалкхенашта кертте латтараш вIашагIкхетара тIаболар вIаший барта боагIаш шин паччахьалкхен кулгалхой бIаргагуш хиларга хьежжа.

М. С. Горбачевси Дж. Бушеи цхьана КIайча цIагIа пресс-конференце йир.

Диъ дийнахьа хилар XX бIаьшерен йоккхагIйолча событееx дунен пресса дIалаьрхIа йола переговораш. М. С. Горбачев а цуна цига баьхкараш а накъабахара йола торжественни церемони чакхъяьнначул тIехьагIа вертолеташ тIа ховш, хIаьта Эндрос яхача авиабазагахьа дIаболх.

«Михаил Сергеевич фу уйла йолаш дIавода хьо Вашингтонера?», — хаьттар СССР Президентага ТАСС корреспонденташа. М. С. Горбачева жоп делар: «Дика уйла йолаш, дика болх баь хилар дагадоагIаш».

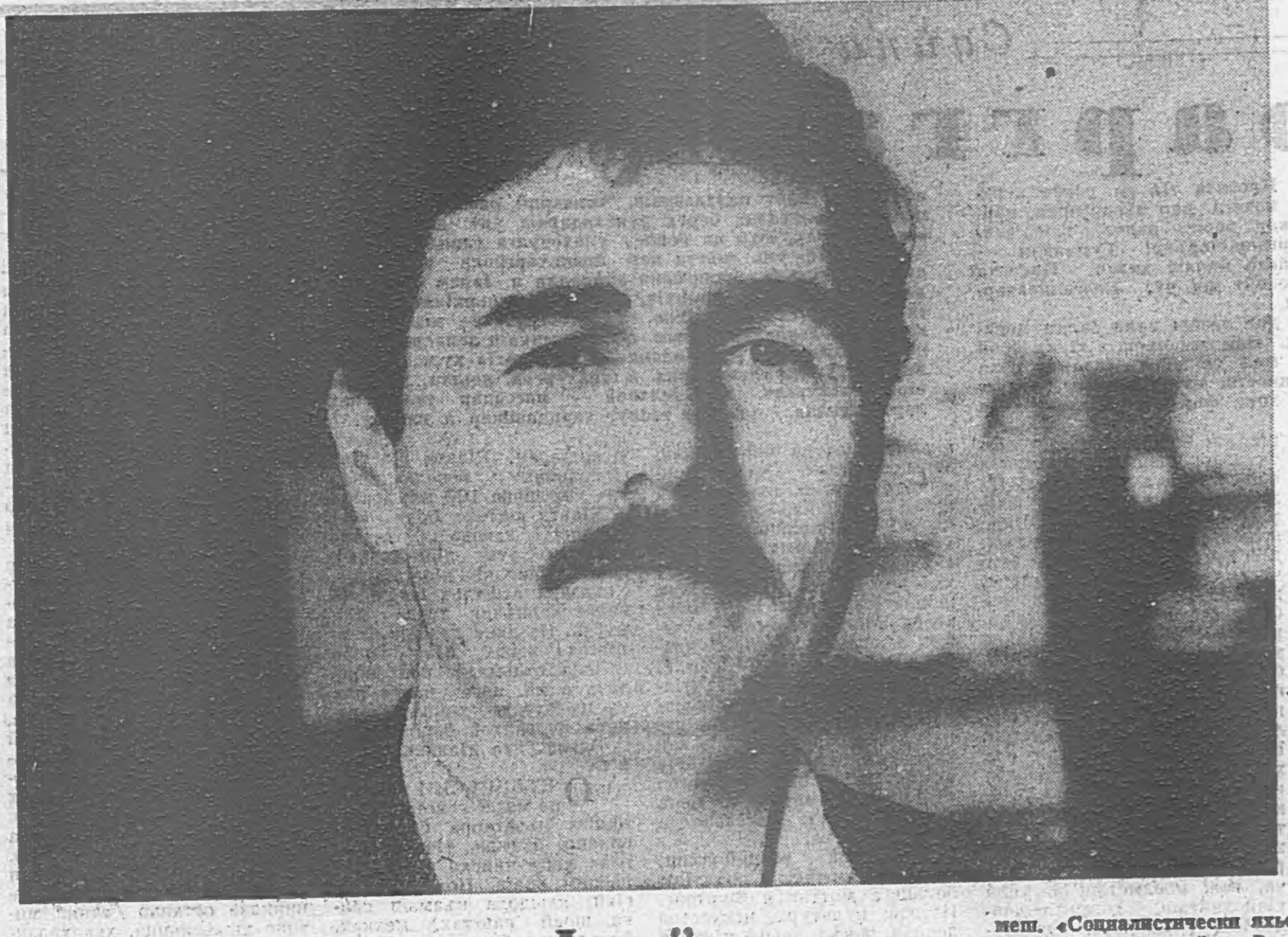

Нахаца дог дIаийна ва

Назрановски автотранспортни предприяте кулгалхоша, водителаша, районе бахача наха сийдеш ва легковой таксе тIа болх беш вола водитель Арчаков Яхьяй Мувса. Цунах тIамаш елга а дац. Ший декхараш массаза цIена кхоачашдеш, шийца цхьана къахьегаш болча транспортникашпа чIоагIа товш ва из. Цул совгIа, ший клиенташца гIулакхаца, Iинерза безаме хул из массаза а. Цудухьа цо ше тIаволча таксеца дIа-хьа бига пассажираш дег тIара цунна ловца баьккхе, баркал аьле мара дIаболхац. Уж санна бараш хIара дийнахьа итташ хул цун.

Цхьайтта шу дизад цу автопредприяте из къахьегаш вола. Цу шерашка мугIарера таксист волаш къахьегача хана даим сменни нормаш тIеххоачаш, шийгарча автомашина дика доалдеш, иштта къахьегийтара шийца болх беча новкъосташта эшаш дола гIо деш, моллагIчунга доагтIаш дар юкь-духхьал дIаоалаш, иштта башха дика организатор хиларца белгалваьлар Мувса. Цудухьа таксистий бригадиралла хьожаву из автопредприяте кулгалхоша. Цу тIехьа уж гIалат ца баьнналга дIахьекхар цо царна дукха юкъ ялалехьа.

Бовзаргбоацаш тоабелар бригада болх. ХIара бетта план меттел тIанйца декхараш а тIеххоачащдеш къахьеги йолаелар коллектив. Со бригадир ва яхаш, курали сонтали эшачарех вац Мувса. Нахаца дог дIанйна ва из. Хьинаре къахьегарца бригадерча водителашта хаддавза хьокхам телаш хьавоагIарех а ва.

Къаьстта беркате хиннад Мувсайна пятилетка тIеххьара шу. Цхьаккха бутт дIабахнийтабац цо ший заданин 165—175 процент кхоачаш ца еш.

Цунна тийна совгIаташ итташ да. Царна юкъе я сийлен грамоташ, ахчан премеш, «Социалистически яхье кхотваьннар» яха сийлен Знакаш, пятилетка ударник яха сийлен цIераш кхыдола совгIаташ. Иштта Мувсайна еннай СССР Министрий Совета сийлен грамота а.

Хьинаре къахьегарал совгIа предприяте коллектива юкъарча балха тIа а докхха дакъа лоац М. Арчакова. Новкъостий суда председатела, АТП партбюро секретара заместитела декхараш кхоачашдеш ва из дуккхача шерашка. Цу даькъе шийна тIадилла моллагIдола гIулакх цо цIена кхоачашда деш цкъа цIийвала вийзавац, цун новкъосташта хьалхашка.

СУРТА ТIА: таксистий бригадир М. Арчаков.

И. ПЛИЕВА сурт.

РСФСР халкъа депутатий хьалхарча съезде

БОКЪО ЙИЗЗА ХИЛИЙТА

Ховш ма хиллара, РСФСР депутатски корпуса юкъе кIезига ба кхалнах. Уж харжара бокъо харжархой кара хиннай. Нийса хургдац укхаза харжархой кхалнаха духьала хиннаб аьлча. Халахете а, бюрократически аппарато шийна могар дир шоай нах чакхбаха гIерташ. Сона хетачох, бахьан из долаш кхалнах кIезига депутаталла кандидаташ оттабир. ШозлагI-дале оттабаьрех дукхагIбараш чакх ца боалаш бисар. Цудухьа, новкъа хет демократеи гласностеи хьале кхалнаха викалаш Российски Федераце халкъа депутаташта юкъе кIезига хилар. ХIана аьлча, из Iаткъаргда дукхача хIамашта. Масала, Россе дукха хьаIайнай кхалнаха дикагIа йовзаргйола а цар дикагIа къоастаергйола а проблемаш. Царех дархIа езий вай кхоане — бераl, ноанал лорадара, боккхий дезалий йоагтIа йоакхо яра проблемаш. Сона хетачох, уж проблемаш кхалнаха дега гарга а йолаш къестаергъяр. Иштта из уйла-нигат долаш ба РСФСР халкъа депутаташ-кхалнах. Съезде дакъа лоацаш йолча царех цхьаннеца — Тулерча РСФСР халкъа депутатаца Федорова Мария Петровнаца къамаьл хилар са.

— Мария Петровна, хьона хетачох, сенца дувзаденнад кхалнах депутаталла кIезига харжар?

— Аз кхетадечох, из гаьнара хьадоагIаш да. Вешта аьлча, сталинизма, сецаlаьттача ханара денз. Цу хана дувцача къамаьлашца кхалнаьха, маIача наьха санна, бокъо хила еза, яхаш хабараш а дувцаш, чакхъяьха политика кхыяр яр. Масала, кадрови дешай хьакъехьа. Укхаза ший балхах лоархIаеш, из овлангара бовзаш йола кхалсаг кулгалхо ца яхийта фуннагIа дергдолаш хулар маIа нах. МаIача наха йоахар: кхалнах шоай дезал кхебе, цIенна доал де, лостам бе беза, правительства балха юкъе ца а гIерташ. Из тенденци тIа-тIа дегIааха яьлар. Бакъда, цхи шу хьалха йолаяьча перестройкас хьагучадаьхар уж кхоачамбоацараш. Иштта, цун инициатораша хьахайтар кхалсага бокъонца маIача сага санна бокъо хила езилга, цо общественни вахаре хьинаре дакъа лаца дезилга. ХIана аьлча, дунхалга диллача, уж маIача нахал кIезигагIа бац. Цудухьа, цар бокъонаш IотеIа а еш, перестройка дIахо яхьа велча цунах хIама хургдац. Сона хетачох, правительствана кертте латтараша из кхета а деш В. П. Бирюкова СССР Министрий Совета Председатела заместителалла оттайир. Иштта, тахан С. П. Горячева РСФСР Лакхехьарча Совета Председатела заместителалла хержай. Из боккха толам ба. Догдоах парте, правительства дIахо а цу лостамагIа политика чакхйоахаргхилар.

Кхалнаха, маIача наха нийсса, сталински репрессей Iазап лайнад. Масала, уж зIамигача берашца концлагерашка чубаьхкаб. Иштта цар кхыбола бала лайнаб. Укхаза, Съезде къамаьл даьча шун депутата Б. Богатырева аьлар: цхьан дийнахьа цхьан юрта 750 саг воагавир, царна юкъе берах йола 146 кхалсаг а йолаш. Уж дешаш хьахезача зале мел баьгIача депутатий дегаш чIеххар, дегIа тIа мел бола чо гIеттар. Из вIалла дог чу доаллача саго де йиш йолаш хIама хиннадац. Иштта гIалгIай, нохчий хьакъехьа гойта геноцид хинна Iец. ХIана аьлча, уж 146 кхалсаг йоагаярал совгIа, дунен тIа мел волча саго эггара бочагIа лоархIаш дола бераш, вай кхоане лер йоацаш дIаяккха гIийртаб. Сога хьаьттача, из даьраш хьагучабаха, дерригача адамленна дIабовзийта беза. Шун депутата Б. Богатырева маьллара, Советски Iаьдал шун халкъа хьалхашка, дерригача дунен тIарча кхалнаха хьалхашка бехказа дала дезар. Тахан из вай ца дой — кхоана тIехьа хурга.

— Мария Петровна, тахан дезал кхебеча кхалсага вахаре керттерча декхарех цаI малагIа лоархI Iа?

— Унахцlена, бакъдолчун тIа латта тIехье хьалкхеяр. ХIана аьлча, вай Россе кхоане цунах тийша я. Нагахьа санна, из бокъонца шоай мехка дай хилийта вай лерхIаш дале, из тIехье къахьегам безаш, цIена, гIулакхаца, кхыча халкъашца Iинерза хургйолаш хьалкхее еза. Из уйла-нигат долаш воай бераш вайна хьалкхеде вIаштIехьдоале вай дIа мел леладечун тIехьа аьттув, беркат хургда. Тахан новкъа дале а, вай кагирхой талхаш латт. Царна эхь-эздел, гIулакх дац. Царех дукха бараш, къаракъа, наркотикашта тIакхувш ба. Ховш да, малар мелча, наркотикаш эзача нахагара доккха зуламаш дувлилга. ХIаьта из тха ноаной, кхалнаьха бала а гIайгIа а я.

— Мария Петровна, аз кхетадечох, лакхе белгалдаьха нийрча гIулакхаш дIададахар, цIена тIехье хьалкхеяр дукхагIча даькъе кхалнахах, ноаноех тийша да. Иштта дий из?

— Да. ЦIаькха а ях аз: цIена тIехье кхеяр дукхагIча даькъе кхалнахах тийша да. Бакъда, из тIехье иштта хьалкхеяра кхалнаха эшаш дола хьалаш хьаде деза. Масала, уж керттерча даькъе материально Iалашбе беза. ТIаккха дерригa а лергIа дIагIоргда. ХIанз цар балха-ара йоагтIа йоакхо йиц. Тахан балхара цар алапеш лоха да, балха ди дIаьха да. Цул совгIа, хьанйдеча алапех тикашка хьаэца хIама яц, хилча сахьаташ доахаш аргIагIа латта езаш хул. Уж а кхыйола а проблемаш хилча, маца лургба кхалнаха дезала хьехам, маца деогда цунна Iунал. ХIаьта бIаргкIалхара даьнача бераша дикадар Iомадац. Цудухьа, укхаза бытаца ювзаенна йола проблемаш къоастаергйола хаьдда программа эш. Нагахьа санна кхалнаха балхара мукъа ха ший бераша дIахьоргйолаш хIама вай ца дой, дIахочох дувца эшац.

— Съезде къамаьл деш тха депутата Б. Богатырева белгалдаьккхар, Росси суверенитетах дувца эшац, нагахьа санна, цунна чудоагIача моллагIча къаман бокъо нийша хуле. Хьона ховш ма дий, гIалгIай халкъ тахханалла ший бокъо меттаоттаянза долга.

— Мел зIамига дале а цхьан къаман бокъо ца хуле — из нийсхо яц. Бе-бе хабараш дувцаш из дош тIакIалтIара доахе а, гIалгIай бокъо ийша ба. Оаша хьадехар доккха хIама дац, шоай хинна автономи исторически доазонашка меттаоттаяр мара. Депутата Б. Богатырева къамаьлага ладийгIачул тIехьагIа сона хьалха ца довзаш хиннача оагIонара хьара дайзар шун халкъ. Бокъо йоацаш дукха гIелал енай шуга, дукха бала, халонаш Iайшай оаша. Цхьабакъда, фуннагIа хиннадале а, из дерригa ла денал а сабар а хилар шун. Шоай дегашка эгIазло чуйитанзар оаша. Со тийша я цу тайпарча эзлийча къаман бокъо яргхиларах. Шун дош эттача шоана тIехьа кхаж тоссаргба аз шек а йоацаш. ХIана аьлча, шо бакъдолча хIаманна тIехьа латтандаь.

Интервью йийар М. БАРАХОЕВ, тха спецкорр.

Грозный — Москва.

ДIайолаеннай доакъар Iалашдара республикански месячник

Месячник йолча хана укх тайпара совгIаташ дала лаьрхIад дикагIча оагIорахьара белгальяьннача районашта, колхозашта, совхозашта предприятешта, организацешта, юрта Советашта:

— хьалхара моттиг яьккхача района хьожаю, маьхагIа эца йиш йолаш ГАЗ-24 «Волга» яха ши автомашинеи «Жигули» яха кхоъ автомашинеи;

— шоллагIа моттиг яьккхачоа — «Жигули» яха кхоъ автомашина;

— эггара тIех хьокхамаш долча юрта Совета хьожаю «Жигули яха автомашина;

— хьалхара цхи моттиг яьккхача колхозашта, совхозашта хьожаю шишша автомашина «Жигули»;

— болх беш волча цхьан сага лаьрхIача эггара дукхагIа доакъар Iалашдаьча а хьалхара цхи моттиг яьккхача а предприятешкеи организацешкеи йохка хьожаю «Жигули» яха ши автомашина.

КХОМ БЕ, ХЬУРМАТ ДЕ

Юрта боахама химизаци яра республикански станце воккхагIволча зоотехника В. В. Маханова яьшка чура хьа а ийца, тхона хьалхашка цашка Iойиллар. Республика боахамашка кийчдаьча доакъара дикал тохкаш яьча анализий цхьайола акташ яр цу чу.

— Хьалхара лаборатории анализаш дика яц, — йоах Валентина Владимировнас. — Хьалха санна, мамогга дукхагIа доакъар кийчде гIерташ, из дика хилийтара йоагтIа йоакхо йиц. ХIаьта из хьаьна, шийца дукха доакъара единицаш ца хилча, цунах де хIама а дац. Масала, Ачхой-Мартановски района «Самашкинский» совхозе хIанзле Iалашдаьча доакъара даьча тохкамаша хьахьокх 700 тонн гаргта кIоагашка елла силос кхоалагIча классагIа мара йоацилга, хIаьта 135 тонн сенаж цхьанна классах дIатоха йоацилга, хIаьта 135 тонн сенаж цхьанна классах дIатоха йиш йоацаш во йолга. Бахьан — кIоагашка чудолла моша доакъар сов тIуна хилар. Иштта сурт да республика кхыча боахамашка а. Ла йиш йоацача цу нийрчача гIулакхаша сагот а дойт.

ФУД цунна тIатоха? Июнь бетта дийлагIча дийнахьа денз доакъар Iалашдара месячник кхайкаьй республике. Оттаьй боахамий, бригадай коллективай балхацара безам совбаккхара, доакъар махулла дукхагIеи дикагIеи Iалашдара яьржача социалистически яхье котало яьккхараш морально а материально а белгалбахара мероприятеш. Цу гIулакхо декхарийла бергба, аьнна, хет цхьадолча боахамий кулгалхой доакъар кийчдара хIанзарчул тIехьагIа дукхагIа йоакхо е, балха темпаш сихъе. Дицдалийта йиш яц яхьа итог еш, доакъара дукхала санна, къаьстта теркам цун дикала а тIабахийта безилга.

Ачхой-Мартановскии Сунженскии районий боахамашка тха рейдови бригада цхьоалагIча июне хилар. Доакъар Iалашдара балхаш цига шерра доаржадаьд ала хьалха да хIанзарчоа. Ачхой-Мартановски района бархI боахамах «Самашкинский», «Лермонтовский», «Бамутский», «Урожайный» совхозашка мара доладаьдац доакъар Iалашдара балхаш. Из тайпа сурт да Сунженски районе а. Укхаза кхойттанех кхаь — «Путь к коммунизму» яхача, Кирова цIерагIча колхозашка, «Ассинский» совхозе мара доладаьдац доакъар Iалашделга. Кхыдолча боахамашка, цхьаккха бахьан доацаш, тIехдоахаш да уж балхаш. Долче, доакъар кийчдара, цкъа-дале, толашагIа йола ханаш дIайохийташ латт, шозлагIдале, хьайбай дегIа къаьстта эшаш йола хьаьна хIамаш — протеин, каратин лох а луш, къалуш латт люцерна, дIайийнай кхы тайпа баьцаш.

«Самашкинский» совхозе доакъара дIайийнача культураша ши эзар гектар совгIа дIалоац. Уж ерригаш арендагIа лелае наха дIайийца я. Цудухьа уж махулла дикагIа кхее гIерташ ца тессача денз боад къовлабаллалца къахьег кхаш леладераша. Масала, арендагIа болх беча бригадай, хIаьта къаьстта а Н. Бажаева, У. Зузнева кулгалдеча коллективай новкъосталца, тоъал шоай хьайбаш Iалашдарал совгIа, района кхыча боахамашка дохка йиш йолаш а хилар соахка кийчдаь доакъар. Из де йиш я укх шера а. Таронаш йолаш я.

Ачхой-Мартановски района боахамашта юкъе эггара хьалха доладир цу совхозе доакъар кийчдара балхаш укх шера а. Цу кампанена дика кийчо яь хиларо вIаштIехьдоалийт уж лакхача темпашца чакхдаха. Масала, шера заданегIа 1500 тонн йоагIача — 1230 тонн сенаж, 11 эзар тонн эшача — 1600 тонн силос кийчъе, доагIар 150 тонн долаш 30 тонн баьца витаминни хьоар даккха кхоабаьб укхаза цхьоалагIа июнь хьатIакхачалехьа. ХIара дийнахьа темпаш лакхлуш латт. Из ала йиш яц «Лермонтовский» совхозах. Июнь бутт болалуш 280 тонн сенаж йолла мара вIаштIехьдаьннадац цун коллектива. Геттара во хьокхам ба из.

ЦХЬАБАКЪДА, тIехьагIа дIадаккха йиш хургйоаца доккха гIалат нийсдолийт хIанз самашкинцаша. Доакъар дукхагIа даккха гIерташ, цун дикала йоагIа йоакхо яц. Из гучадаьлар тхо цу боахаме хиннача дийнахьа. Закан-Юртара шоллагIа ферма. КIоага чу еллай сенажа лаьрхIа 600 тонн совгIа люцерна, кенаца цхьана кхеяь горох. Технологех, цхе-ялх дийнахьа чакхбаккха безаш хинна из болх шин кIира бIаьхбаьб. Хьекхачул тIехьагIа кхай тIама эшша йокъа а ца йолийташ сов тIаьда йолаш кIоага чу уж культураш йохкарах, ча, лаьтта тIадилла шийхаьхаьа дIа ца къовларах сенажа лакхера тIоа хIанзле боахкабала болабеннаб. Пхи ялх сантиметр кIоарга сенаж хоарца а яь, кулг чудахийтача. массехк секунда сатоха. йиш йоацаш йIайха яр сенаж.

Из еллар Бажиев Найнуй бригада я, яхаш дувц совхоза керттерча инженера А. Дарчиева.

Соахка а из санна сурт дар. Иштта кийчъяь из низткъа мара яацар хьайбаша, яхаш леткъаш вар шоллагIча ферма бригадир М. Хучиев.

Ачхой-Мартановски районе цIихезача, массехк ордена кавалера Бажиев Найнус иштта из гIалат нийсдалийтар тамаш йолаш хIама дар, цо кулгалду коллектив арендагIа болх беш хилар дагадехача хIаьта а.

Кхы дикагIа дацар гIулакхаш Довыденко яхача юрта цхьоалагIча фермана уллув доакъар кийчдеча а. Ах кIоаг ча, лаьтта тIа а хьекха дIакъайла бар. Цун йист яр силоса мошача доакъараца хьалъюзаш. Цхьабакъда, укхаза хьатIакхухьаш дола из а боарамал тIех тIаьдеи технологе дIа ма деххара атанзеи дар. Лоацца аьлча, лакхе аьннача тайпара, махулла дукхагIа кийчде гIерташ доакъара дикал йицъялитай цу боахаме. Цу тайпара кхоачамбоацар хургдацар, доакъар кийчдеча арендаторашкара совхозо, дукхалах а доацаш, цунца йолча доакъара единицашка хьежжа мара из хьаийдеш децаре. Оаха яьча критиках боагтIа пайда а эцаш, совхоза кулгалхоша иштта из гIулакх дергхиларах теша безам ба. Цунна раьза хилар совхоза директор И. Байдуев а.

Доакъар Iалашдара темпаш геттара лоха я Сунженски районе, «Сунжа» яхача АПО тхога еннача даннех. шера эшача 113 эзар тонн силосах июнь бутт болалуш ялх эзар тонн мара еллаяц. Из ерригa а «Путь к коммунизму» яхача колхозе. ПланагIа укх шера йоагIача 12730 тонн аьлах Iалашъяьр 30 тонн мара яц. ХIаьта миштад кийчдаь доакъар?

Цунах йола даннеш Сунженски района «Агропромхимия» яхача объединенерча агрохимлабораторе елар тхона. Лабораторех а цхьа-йи дош ала безам ба. Из я зIаммигача вагончика чу. Цига латтача банкашта, яьшкашта юкъе гIолла низткъа мара чакхвала йиш йоацаш готта, чухьа йIайха йолаш геттара во да цун болхлой къахьегама хьалаш. Района кулгалхошта довзац-теш уж? Долче, из кхоачамбоацар дIададакха новкъостал де деза-кх.

ХIанз — районе кийчдаьча доакъара дикалах. Халахете а, из во да. Масала, «Путь к коммунизму» яхача колхоза йиъылагIча ферме Iалашъяьча 3 эзар тонн силосах, из кийчъеш кIоага чу елла рожи рапси боарамал тIех тIаьда хинна хиларах, 506 тонн кхоалагIчеи йисар шоллагIчеи классах яр санна мара лаьрхIаяц.

— Цу боахаме хIанзалца даьккха баьца витаминни хьоар шоллагIча классах дIатоха мара йиш йолаш дац, — дувц лабораторе начальника Р. Е. Поповас. — Цкъа-дале, из боарамал тIех доакъадаь хинна хиларах, шозлагI-дале, баьций хьоар даккхара хьакха езаш хинна люцерна, зиза даьккхача мара чу ца эцарах нийсденнад из. Бакъда, эшачул тIех баьца хьоар докъа ца дара, хIанз тоаеш я из кийчдеш йола агрегат.

Iалашдаь доакъар во да Кирова цIерагIча колхозе а. КIоаг цIен а беш, тоа ца бар бахьан долаш, сенаж йоллача хана цун оагIош Iохерцаш моша доакъарах лаьтта ув. Цул совгIа, боарамал тIех тIаьда да из. ТехнологеIа хьежжа, IочутоIалаш моша доакъар ДТ-75 марках йолча трактора. ЕзагIа яр еза.

Геттара лоха я балха темпаш а. КIира ха йоайир цхьан кIоага чу 300 тонн сенаж йоллаш. Наьха къахьегам лерттIа вIаштIехьбаьккха бала ре иззал доакъар кийчдара эггара дукхагIа ши ди мара эшаргдацар. Из дерригa ховш ва колхоза председатель Б. Ведзижев. Цхьабакъда, гIулакх тоадара хIанзарчоа цо деш хIама дац.

КIи-марса ха хьатIакхача йисача юкъа, махулла дукхагIа доакъар кийчде хьажа беза республика къахьегамхой. Из гIулакх дара укх шерара таронаш дика я. ДогIаш а делхаш юкъ-юкъе малх а хьожаш эттача тIехьарча хаоттама хьалашка лакха, листа я дIайийна а эри тIаьнна а баьцаш.

ХIаьта къаьстта а теркам тIабахийта беза кийчду доакъар дика хилийтара.

А. ЕЛКИН, республика халкъа тIахьожама комитета инспектор;

И. МОЛОТОВА, химизаци яра республикански станце йоккхагIйола агрохимик;

М. МАГОМАДОВ, «Грозненский рабочий» газета корреспондент;

М. ХАМАТХАНОВ, «Сердало» газета спец. корр.

Тохалуш бац

Ледара чакхдаьккхар пятилетка дийлагIа шу Малгобекски района «Алханчуртский» совхоза хьайбаш леладераша. Кхоачаш ца еш йисар дулхи шурей яккхара планаш. Ший тайпара рекорд оттайир хьайбай продукци паччахьалкхенга йохкача даькъе а. Масала, бахача нахагара нийца а нийца, дIачвенна шура бIарччача шера боахама шийна оттадаьча декхарел дукхагIа яр! ВорхI эзар керта кIезигделар жа. ХIана? Керттера бахьан — совхоза доакъара база шерагара шерага тоалуш ца хилар.

Укх шера эггара кIезигагIа аьлча а 2100 тонн йол Iалашъе езаш ба боахам. Цу гIулакха дIайийнай 160 гектар люцерна, 175 гектар эбаь кени горохи. Цул совгIа, лоамашка хьакха мегаргйолаш 400 гектар цонаш я. Цу ерригача майдан тIара, совхоза керттерча экономиста Чапанов Сале яхачох, эггара дукхагIа 1600—1700 тонн йол кийчъе йиш я. вешта аьлча, хьайбашта эшачох 70 процент. ТIаккха фу де деза цигара хьабоала хьувкъам лийрхIачул лохагIа хуле? Масала, соахка хIара доакъара гектаро ах план мара еланзар.

Керта тIара мос гIоттаеш дар дIахо тхона хезар. Карарча шера 300 гектар суданскu буц дIае езаш бар совхоза кхаш леладераш. Цхьабакъда, из ца деш дисар. Суданка дIае лаьтта тоъаш хи-на хургдац-кх совхозе, аьнна, хетадала тарлу шоана. ГIалат да шо... ХIанз ховш да, вIалла дIа ца дувш боахаме эзар гектар лаьтта дисалга! Из кхашка салаIийта даь хIама доацилга дика хьахьокх совхоза кулгалхоша цу тайпара факт чIоагтIа лечкъаяро. ЛаьрхIа араяьнача комиссе гучадаьккхад бакъдар. Хьагучох, из зуламе гIулакх ца тохкаш Iергьяц компетентни органаш.

ХIанзарчоа беррига бехк арендатораштa дIатIабиллаб. Уж ба лаьтта ханнахьа ца аьхараш, эшаш дола агротехнически гIулакхаш ца даьраш, ялати доакъара культураши дIа ца йийнараш.

Силоса лаьрхIа 500 гектар хьажкIаш я совхозе. Цул совгIа, ялата аьнна дIайийнача 1600 гектар хьажкIий гIад а да кIоагашка долла мегаргдолаш. Лоацца аьлча, нийс эзар тонн силос Iалашъе лерхI боахамо. Цхьабакъда, моттигерча хьалашка диллача цу майдан тIара иззала доакъар даккхар кулгашца хи чура чкъаьра лацар санна атта гIулакх дац. Масала, соахка хьажкIаш дIайийнакха тоъал доккхагIа доллаше, кIоагашка елла силос 5600 тонн мара хиланзар.

Цхьа эргало я боахаме: 50 гектар доакъара свекла дIайийнай укхаза. Дика тIаяьннай из, дегIайоагIаш латт.

ХIанз керттердар. Тахханарча денга хьатIадоагIача Iана лаьрхIа цхьаь цаI килограмм доакъар Iалашдаьдац «Алханчуртский» совхоза кхаш леладераша.

М. КАРТОЕВ, тха соб. корр.

ХЬАЛХАЛАТТАРЕХ

Коллективе лоархIаш ва

«ЧИагропромстрой» объединене чуйоагIача Грозненски аьшкбетонии изделеш еча заводе дукха ба шоай декхараш толаме кхоачашдеш даим хьалхалатташ хьабоагIа болхлой!

Царех цаI ва коммунист Товсултанов Хасман. Товсултановс слесарь волаш укхаза къахьега ткъаь итт шу да. Шийна тIадилла моллагIдола декхар цо толаме кхоачашду. ТIехь-тIехьагIа дикагIа къахьегаш хьавоагIа ветеран. Масала, карарча шера хьалхарча квартала план 150 процент йолаш кхоачашйир. ХIаьта къахьегама овсарле 5,2 процент лакхъеннай. Из соахкарчул укх ханаца лаьрхIача 2 процент лакхагIа я.

— Перестройкас хьабийллача наькъа тIа яьнна йолх демократии, гласности, бакъда, экономика цу наькъа тIа царел дукха тIехьа я, — йоах Х. Товсултанова. — Экономика эргаьккха тоаяра керттера гIулакх да керда экономически форма юкъейоалаеш къахьегам вIаштIехьбаккхар. МалагIаш я уж формаш? Царех я вайна дикка йовзаш йола бригадни а, коллективни а, арендни а, иштта кхыйола а формаш. Бакъда, уж мелаашха юкъе йоах. Цхьаццайолча предприятешка юкъеяьхай яхаш дувце а. хьагуш хIама дац. Масала, тха бригада я, бригадни подрядах болх беш. Бакъда, цох хьабоалаш цхьаккха пайда бац. Из подряд юкъейоалаяь цхьа массехк бутт баьлча мара хаьзар тхона бригадни подрядагIа тхоаш болх беш долга. ХIанз а, хьалха санна прогулаш еш бола болхлой а ба бригаде. Болаш ба брак ераш а. Бакъдар ала деза, дукха ха йоаццаш тха цехе хиннача партсобране аз а кхыча болхлоша а дийцар цу хьакъехьа. Цул тIехьагIа дикка тоаелар цехера дисциплина а. ХIанз кIира цкъа, экономически формах лаьца лекцеш еш тхона специалисташа. Цу лекцеша аьттув боалийт болхлочун самообразовани лакхъе, шоай балха специальность кIоаргагIа йовзийта.

Коллективa дика сий деш ва Хасман. Ваьха дика болхло хиларах тарра механически цехерча коммунисташа шоай юххьанцарча партийни организаце керте оттаву из. Из хорж завода парткома член а ла. Шийна тIадехка общественни декхараш дизза кхоачашду цо.

Товсултанова даьха къахьегама толамаш белгал а доахаш, дукха совгIаташ тийннад цунна. Цо лелаю «Знак Почета» яха орден, «За трудовое отличие» яха медаль, дукха Сийлен грамоташи ахчан премеши.

— Уж совгIаташ духхьал шийна карагIдийннача толамех лархIац цо, — йоах цеха начальника Х. Тарамова.

— Ерригача коллективай дакъа доалл сона мел тийннача совгIатех, — яхаш дувц Товсултанова.

Завода хьехамча а ва Хасман. Ший опыт, дикагIйола балха методаш дIайовзийташ цо хьалххебаь говзанчаш кIезига бац. Цудухьа завода кагирхой хьехамчашта юкъе дикагIчарех цаI ва из.

Со укх заводе нийсвеннача хана, балхара ди чакх а даьнна цIавхаш бар болхлой. Бакъда, Хасман цIаваха дагахьа вацар. Ший станока гонахьа хьувзаш вайра сона из.

— Тхьоврреха а болх чакхбаьнна цIабахаб болхлой, хьо хIана водац цIа? — аьнна, аз даьча хаттара жоп делар цо.

— Iуйрийна, тха болхлой балха хьабаьхкача, цхьаццайола оатхалаш лехаш бергболча балха кийчо еш, дукха ха а йоаю цар. ХIаьта со Iуйрийна балха хьавеча, болх бе дIаоттта мара везаш вац. Цун кийчо, аз сарахьа ю. Цудухьа дийнахьара норма тIехкхоачашъе карагI а доал са.

Цу тайпара, ший хьинар кхо ца деш, массаза а дика къахьегаш ва Товсултанов. Цудухьа лоархI из.

Ч. МАГОМЕДОВ.

Редакце письмо денад

Къаман сийдола нах

Котиев Беслан — Наьсарен района юххьанцарча партийни организацей секретарашта юкъе — эггара къонагIа вола лидер ва ала йиш ярех ва. Къона ва. Ший позици йолаш а, хIаьта из нийса йолга дIахайта ховргдолаш а ва шийга ладугIарашка. Укх деношка къамаьл хилар са цунца цо редакце дейтача письмо хьакъехьа. Лоацца аргда аз цо цу письмо тIа айяьча проблемаех. Дукха яц уж. Беслана йоах: «Къаман гIалат далац цIаккха а». ЦаI — гIалат вала тарлу, кхоъ гIалат вала тарлу, бIарчча тоаба а гIалат яла тарлу. Бакъда, къам гIалат даьнна моттиг яц.

— Беслан, массехк хаттар де ловра сона хьога. Эггара хьалхара хаттар дувзаденна да гIалгIай къаман эггара чIоагIагIа дог лазача проблемаца — вай политически бокъонца, вешта аьлча автономеца. Фу аргдар Iа цу хьакъехьа тахан хье партийни вожак хиларца (къаьнара терминаш дикагIа тарлу хIанз, парте эргалонаш хилалехьа).

— Да а да из дош тахан хIара гIалгIачун (къона, къаьна бе вац) дег чу къувлачарех керттера дар. Богатырев Бембулата РСФСР-а халкъа депутатий хьалхарча съезде къамаьл деча хана гIалгIа-м хац сона, моллагIча къамах волча сага а дог ца тохадолийташ дисанзар. аьнна, хет сона. Къаман дег чура оаз, къаман бала бар цо дIакхайкабаьр. Сона хеташ визза къаман воI а хIаьта воккха интернационалист а ва Бембулат.

— Беслан къам гIалат даьннадац РСФСР-а парламенте из харжа а хьожаваь а ала гIерталга дий хьа из?

— Геттара нийса белгал дир Iа со ала гIертар.

— Вайна массанена ховчча тайпара, кастта хургйолаш парте XXVIII съезд ма йий. Фу кийчо ю оаш, фу дага да шоана цунна накъадолхаш?

— Эггара хьалха тхоай парторганизаце уйла яьй оаха, хIана аьлча, эрсаша оаллача тайпара: хIаране коч ший дегIа гаргагIа я. Тхона а да тхоай парторганизаце сий гаргагIа, тхо а гIерт парте боацараштa хьалхашка тхоай дежа сий юхаметтаоттаде. Хала хургда сона а са новкъосташта а «гIолъяьнна» тхоай «ворда» юха харша яккха. ХIаьта а цхьа хIама-м аргдар аз. Мелла чIоагIа фуачура кIориг Iехарах — нанна хазац, из ше хьалъяллалца. «ЗIок» еттаргья-кх оаха а тхоай «партъячейка» фуа чIора чура хьалъяккха гIерташ.

— Беслан из-м дика дар. ПIелг кхычарна дIатIа а хьокхаш даха Iема нах да вай, Из «пIелг» хIанз а болаш бий? Нийслой шоана цу тайпара моттигаш?

— Нийслу. Дукха а нийслу. Наха тхога духхьала хьачу а баьхке хьаоал:

— Маца социйтаргдолаш да шо ер?

— «Ер» яхалга фуд. Беслан?

— «Ер» яхалга да — тха кIалбиса боахам, тха фермашка хьаIайна доахана лазараш.

— Беслан, лоам водача саго эггара хьалха никъ лох. Корабаьбий шоана цу тайпара никъ?

— Корабаьб аьлча а нийса хургдац. хIана аьлча, укх шера район меттайоалае аьнна тха кердача района кулгалхоша оттаяь социально-экономически программа чакхйоале — из ба тха никъ.

— Беслан, юххера а цхьаши дош. Сона ха ловра шун партийни организацес фу оаз еннай КПСС XXVIII съезде бахийта аьнна вайна, коммунисташта, юкъера делегаташ хоржача хана. ЦIенхаштта лоархIаш дош да из, хIана аьлча республикерча эзараш коммунистий уйлаш я цу делегаташа Мсехве хьоргьяраш.

— Хов тхона. Бехктокхаме гIулакх да из. Цудухьа, XXVIII съезде бохийташ бола делегаташ белгалбеча хана чIоагIа дагадаьлар тхо нахаца (парте бараш а боацарашца а). ХIапа аьлча, цига бахийта оттабе безарех ши кандидатура хоржалга тхога кхаьчар тхоай кустовой партийни собране.

— Беслан, дика да. «Кустовой» партсобрани хиннай шун, Уставага хьежжа. МалагIчун, е малагIчар цIераш, яьхар оаш цу лакхача, бехктокхамеча форуме бахийта, аьнна?

— Беков Сергей Мажитович къамана вовзаш саг ва. Къам довзаш а цун дог лаза моттигаш мичахьа я ховш а ва. Иштта ва дукха ха йоаццаш хержа парте райкома хьалхара секретарь А.-Хь. Хь. Аушев а. Царна тIехь хилар-кх тхо. Уж шаккхе а парте XXVIII съезда делегаташ хержар республика коммунисташа.

— Беслан, Iа тхьовра аьннача тайпара къам гIалатдалац. Къамо дIанийсбаь нах ба уж. Цар каяйла, беркате хилба цар цу съезде хьоргбола а юхабахьаргбола а никъ. Сона сайна, бакъдар аьлча, дика хет шун партийни организацерча коммунисташа цу шинне цIи яьккха.

М. ЗАНГИЕВ, тха соб. корр.

Сайна хетар аргдар аз

КIоаргга чукъувлачох

КПСС ЦК платформа Проекта тIа да парте керттера декхар а лаьрхIа, — нахага, цар хьашташка, царна эшарашка чIоагIа хьажар, вешта аьлча, вай пачхьалкхен гуманизм кIоаргъяр,шеръяр. Гуманизм — общественни юкъмоттиг нийсхо йолаш хилар. Проекта чулоацамо дукха уйлаш йоссийт дег чу. Белгалйоахаргья вай парех цхьаццаяраш.

Платформа Проекта тIа дог лазаш дувц Iалам лорадара гIулакх тоаде дезарах. Вай заманхошта хIанз шоай батт дIакхийттача хайнад, мел зе даьд Iалама наха шоай кулгашца. Промышленносто, цуй отходаша, кIурзаша толхадаьд лаьтта, фе, хиш, фордаш. ХIара шера кIезигхуш латт оалхазараш, чкъаьрий, сакхарий. Цхьаццанахьа хьахулача берех дунихдараш уне да. Дунен тIа баха нах, юха ца бовле, унахочунга санна Iаламга а ца хьоже, укх лаьтта цар йоаккхаргйола ха гаьна яргьяц. Бакъда, экономика айяралла а, Iалам тоадаралла а дукхагIа ца лоархIе, кIезигагIа лаьрхIаьц Проекта тIа сага син унахцIено, цун гIулакх, эхь - эздел юхаметта доаладар, Iалам а экономика а лелаераш, царна кулгалдераш нах боландаь. Саг лертIа хуле, шеддар лертIа хургда: экономика а тоалургья, лаьтта, хиш, фо вIаштIехьхургда. Нах телхача — массадар талх, нах лертIа хилча — шедар тоалу, харцдаьнар а нийслу.

СТАЛИНА культ йолча, дегIаахар сеца лаьттача шерашка заман эггара дукхагIа низ тIалаьттаб син культурана, сага бокъонашта. Гласность, перестройка бахьан долаш, хьалха ца дийцар, къайлакххьар гучадаьннад, дайзад. ХIанз деха а ца хьовзаш, хIара халкъо, хIара саго хьалхаденз хьайоагIа син а материальни а культура юхаметтаоттае еза. Юстара ваьнна Iо а ца отташ, хIаране дакъа лаца дезаш исторически маIан долаш гIулакх да из.

Халкъа истори ца хар, истори харцдоахаш тахкар, дахар-денар диццдар, ше ваьннача цIен, мехка, халкъа цIи Iалаш ца ер кхоана сага шийна а дерригача къаманна а духьалдаргдолаш хIама да. ГIалгIаша чIоагIа лоархIаш хиннад дика цIи яккхар: «дика къонах ва», «дика зIамига саг ва», «дика сесаг я», «дика йоI я» алийтар. Цу тIа гIолла цар цIагIарча наьха а тайпан барий а сий деш хиннад. Цар цIераш берех техкаш хиннaй. ГIалгIаша шоашта лоаллаха дахача къамашца хьоашал, доттагIл леладаьд, цар дика нах а байзаб. Ахриев ГIапура йиша хиннай гIулакхий дикача йиIий цIи йолаш — Апакх яхаш. Вай хана дукхачар хало йой-теш дика цIи яккха гIерташ?

Син цамогараш: къизал, харцо, айхьазал, аьлдиташ, воккхагIвар ца лархIар, зIамагIчунга ца хьажар. Хьарам гIулакхаш юкъера дIадоахаш боккха пайда бахьаргба Iилма долча наха, литературо, театро, наьна мотт харо, наьха мотт харо. Махарра, къаман политика, къамий меттай политика Сталина — Брежнева ханашка доккхий гIалаташ доахкаш, йизза нийсхо йоацаш хиннай. Наьна метташ хайча а ца хайча а башха теркалдеш хиннадац. Массанахьа кагий нах кхийнаб шоай мотт ца ховш. Бувцараша а бувцац из цIена, хоза. Хьахоза къамаьл да нетаденна гIалгIайн эрсийн дешаш эдеш дувцаш. Иштта мотт бувцараша наьна мотт а эрсий бар а цIена бувцаргбац.

Наьна мотт ца хар, ший къаман гIулакх, оамал ца йовзар да. Наьна меттаца саго ший къаман гIулакх, культура, эхь - эздел хьаэц. Цудухьа ба, мотт ца ховраш е из шоашта во ховндаь. из ца бувцараш лела ца ховш, моаршал хатта, хаттар де нахах къехкаш. Из да кагийбараш айхьазбалара цхьа бахьан. Лела ховча сагах наьха мотт ховш ва оал, из безаме хул, наха веза, шийгара гIалат даьлча а из хоза дIадерзаде хов. Наьна мотт хов саг ший къаман визза воI ва.

ХIара къаман мотт, укх дунен тIа мел дола хIама санна, тоабе безаш ба. Цхьаццабараша бе - башка доацаш, харцахь-бакъахь хувцамаш а деш лебу из, масала, ме, доа, вод, дуачоа и кх. а мел, дола, вода, дуачунна, ала дезача. Деша йистера мукъа оазаш дIахедаю, из бахьан долаш дош цхьан — шин слога лоацлу. тIаккха лер, къамаьл сихлу. мукъаза оазаш (гIарах латта оазаш) совйоал, мукъараш (ашарах латта оазаш) кIезиглу — мотт «гIоргIа», гIожа бувц. Iододача хин йистера бердаш Iочухарцаш санна, дешаш каглу, ахдоал — долче, мотт эргабоал. Из хIама соцаде, мотт тоабе новкъостал ду йоазон метто.

Бакъда, йоазув ше а, йоазонца лелабу гIалгIай литературни мотт а ба специалисташ, яздархой, журналисташ, массабараш оарцагIбовла безаш. Йоазув тоадеш, эггара хьалха маьлхадаккха деза дIабахача боккхача Iилманхоша лийрхIар, яьхар (З. Мальсагов, Д. Мальсагов).

КЪАЬСТТА уйла а низ а тIабахийта беза наьна меттах дола учебникаш, пособеш, тайп-тайпара словараш кхоллара. Учебникаш доацаш халача хьал тIа хиннад хIанзалца юрташка хьалхарча классашкара бераш. Эрсий мотт ца ховш-ше, уж болххаше эрсий метта деша бахийтар, царна а обществана а зе дар да. Ца ховча меттала мишта кхетадергда Iилма: математика, грамматика, биологи. и. кх. дI? Берашта ца ховш болча меттала хьехаш хилча, дикагIа бола дешархой зубрешкага боал, вокхар дешарах чам бов. Школе наьна мотт боагIIача тайпара, бакъахьа, безамца хьийхача, эрсий мотт, кхыча мехкашкара метташ Iомадара гIулакх, кхыйола предметаш Iомаяра гIулакх дикагIа хургда. Хьалха ше лебеча наьна меттах, цуй грамматиках кхийттача, кхыча, меттай къайленех кхета а уж хьаэца а аттагIа хургда бера. Наьна метта хьехаш хилча, вож предметаш а, уйла тIайохийташ, хьакъал совдоалаш тIаэцаргья. Юххьанцара школа наьна метта яккхарах, эрсий мотт хьехар кхы а дикагIа хила деза. Подклассашка а хьалхарча классашка а тIатеIIа хьеха беза из предмет санна, дIахо массе предметаш цу меттала йоахаргйолаш, хIаьта наьна мотт предмет санна школа яккхалца бусаргболаш.

Школа яьккха баллалца, наьна мотт (предмет санна), наьна литература, вайнаьха культура, истори Iомаде дезар. Иштта хеташ ва проф. Ю. Дешериев, иштта хеташ вар профессор Д. Мальсагов.

ЧIоагIа ледара кийчо йолаш хул ГIалгIайчера школаш яьхараш. ДукхагIбараш, вузашка ца отталуш бус, хIаьта чакхбаьннараш-та юкъе дукхагIбараш ба, каьхат - мотт харал совгIа, кIоаргта эрсий мотт ца ховш. ГIалгIашта юкъе, кхыча советски къамашта юкъе санна, уж боацаш вай мегаргдоацаш ши мотт лел — наьна мотти эрсий мотти. Уж шаккхе мотт дикка Iомабарца мара дегIайоагIаргъяц вай культура, Iилма.

Вай общественность барцагIъяла езаш да материальни культура памятникаш а. Ведомствай, чиновникий — бюрократий, яхь йоацача наьха, шоай бар мара бала хилац. Тамашийна лакха хиннaй вайнаьха гIалаш хьалъяра искусство. Цудухьа вий а хац, вай хIара шоллагIвар цIеношь дотта ховш. Математически расчеташ йоацаш, кIал фундамент йоацаш, лоама йистте, лаьттара ши-шегIа хьатIаяьлча санна массехк бIаьшерашка латт уж — хоза, кура, дог гIоздоаккхаш, вай заманхой цецбоахаш, лаьтта агарах ца леташ. Уж халкъа культура памятникаш боча леладе, лораде массава а декхарийла ва.

Массанена езаш-йовзаш, хоза а исторически лоархIам болаш а моттиг я Фуртовг. Исторе, культура, искусстве доккха дакъа лаьца цIихеза нах арабаьннаб цигара: Iилманхой Ахриев СаIадал, Ахриев Мухтар, революце турпалхо Ахриев ГIапур, доккхача гIулакхе лиийнна а эскархо - тIемахо хинна а Ахриев Осман, художник Ахриев Хьажбикар, Россе — мехка эггара хьалха хиннача летчикий выпускник летчик Ахриев Рашид. Фуртовге я ГI. Ахриева цIерагIа музей, из ваь, ваьха гIала, кхыйола гIалаш. Уллуврча лоам тIа исторически кашамаш доахк. ХIаьта цу шин лоаман юкъе, Фуртовге дIачуводача йиллa, укх массайтта шера кIур тувсаш латташ асфальт ю завод я. Из йиллай цига, эггара харцахьча, мича юлларгьярхьогI, аьнна, уйла а яь йиллача санна. Завода кIуркIура гIертте, гIалгIай исторически кашамашка гIолла чакх а баьле, дIахо Фуртовга латтача лакхача гIалех а хьаьрче, чIоже гIолла Хьулегахь дIабода. Ахриев ГIапура каша тIа лаьтта Iаьржача мраморах даь, турпалхочун барельеф тIахинна чурт, гарташ йоалаш дежад. ХIанз вокха чуртий я аргIа. Назранерча хьакимашка мел дукха дехар дарах чурт юхаоттадац. ХIаьта гIалгIай гIорваьнна революционер ваь укх шера 100 шу доал...

ХIаьта даггара болх беш латтача заводо уллувра цхьа-ши гув дIанхаьллаб, даьха доккхий кIоагаш да. Укхазара асфальт Орджоникидзе наькъаш тоаде дIакхухь. Из дика даьраш Фуртовгах керда цIи тилла («Зона отдыха») цох шоай дача а яь, цига баьха нах чу ца буташ хинна Назранера кулгалхой бар.

Завод сиха дIаяккха езаш я цигара.

ОКТЯБРЬСКИ революце масcе советски къамашта цхьатарра бокъонаш еннаяр, бакъда, тIехьа тIаенача хана нийсхо башха лелаеш-м яцар. Нохчий, гIалгIай, кхыдола къамаш санна, шоай лаьттах, мехках, бокъонех баьхар. Парте ЦК Платформа проекто хIанз лерхIаш да къамашта юкъе бокъонца йола нийсхо оттае, вай советски мехках цхьатарра бокъонаш йолча къамий федераци е. Цу наькъа тIа эггара хьалха де дезар да, исторически гIалгIай доазон тIа гIалгIай автономи меттаоттаяр. Из иштта ца хуле, арахьа лелараш шоай даймехка цIабахка йиш йоацаш кхийна воI був ваьккха Iохоаве моттиг йоацаши ба гIалгIай. ГIалгIай автономи ца хуле, кхоанара ди долаш бац цар мотт, культура. Вай советски пачхьалкхено гIалгIай къаманна хьалхашкара ший исторически бехк дIабаккха беза. ЦIаккха а шийгара гIалат ца далийтача къамо сабарца, эзделаца дех автономи меттаоттаяр.

Халонашен харцонашен йиш а йохаяь, гIалгIаша 1973 шера яьча митинго бокъо яккханзар. Пригородни районе, Орджоникидзе баха гIалгIай кхы а готбар мара. Укх шера март бетта, мохк цецбаллал порядкагIа йолаш, харцахьа гIа ца боаккхаш, лаьтта дIадаьнкха багIачарех эздн доаца цхьа дош ца оалаш, 8 деннен 8 бийсанен лаьттар 100000 совгIа саг Назране хиннача митинге.

ГIалгIаша юхадеха лаьтта шоай лаьтта хилар хала тахка дезаш хIама дац. Из къайгашта а хов. Из хов даьрача човна тIа тух тессача Грачевна а Халина а из статья царга язъяйтачарна а. ХалагIдар хьадеха лаьтташ гIалгIай лаьтташ долга, дIахайтар дац. Мадарра аьлча, из массанена хов. ХалагIдар — духьаллаттар хIанзалца массадар вIаштIехьдоалаш хьабоагIа хIирий националистий низ.

1981 шера Орджоникидзе гIалгIашта духьала яь хинна а ца Iеш, бокъонца Советски Iаьдала духьала бунт е а, тIаккха хил дехьа боалаш когаш тIоада ца беш биса вIаштIехьдоал цар. Цу хана массанеца нийсагIа ма хургбий, аьнна, КПСС Къулбаседа - ХIирий обкома хьалхара секретаралла а мединститута ректоралла а кхычахьара нах хьабахкийтар, бакъда, уж дукха-м ганзар: массанахьа шоайбараш юха Iоховшабир. ГIалгIай вац деззача дош ала вокхха хьаким. Орджоникидзе оттаьр санна митинг хьае. аьнна, хьалхадаккха саг. ГIалгIаша яь митингаш яцар цхьанне а вIаштIехьъяха езаш. Цига хиннараш шоай мехка оарцагIбаьнна, харцонаша йиш йохаяь нах бар.

Вай мехка Президента М. С. Горбачева дош таьхка даллалца кхы кепа ма етта хIираштен гIалгIаштен юкъе латта гIулакхаш ирде тарлуш йола материалаш аьнна доллаше, хIирий националистий вIаштIехьдаьлар «Московские новости» яхача газета тIа массехк статья араяккха. ХIирий радиожурналисткана карагIдоал гIалгIай митинг йолча дийнахьа Центральни радио чу гIолла къамаьл де, «цхьабараш митинге латтача хана» хIирий колхозе миллионере болх кхехкаш ба, ала... Царна карагIдаьлар Мочкъий-Юртара шоай нах (бераш а тIехьа!) шоаша боа а баь, из гIалгIашта дIатIадилла. ТIаккха шоаш хьагуча ма баьллинге, из IотоIаде. Цар карагIдаьлар, хьайбаш санна товарнякашка чубехка нохчий, гIалгIай шоай мехкара арабаха а баладехьа, [illegible] яхаш статья араяккха. Цу деношка денз хIирий националисташа-историкаша яздаьча книжкаша, статьяша гIалгIай, нохчий укх мехка революци йоаккхаш хиннабоацаш санна яздора. Могаш дикадар, бакъдар хIанз а алац. Из хозахета деш дац: шоай а гIалгIай а къувса „лаьтташ гIалгIай долга кагийчарна диццалийта деш да, хIирий телевиденех еш йола цхьайола передачаш хул кагийчарна националистически уйлаш чуйоссаеш. «ХIирий кагийча наха цIаккха а диццалийта мегаргдац, шоай пхьаьнашка гIолла лелар хIирий цIий долга», — телевидене гIолла хьехар дора дукха ха йоаццаш хIирий цхьан художнико.

Бера хана денз дагадоагIа профессора Семенова Буро тIара Фрунзе ахийтача каьхаташ тIа яздаьр: «Фу Кавказ я ер нохчий, гIалгIай ца хилча». Бакъда, хIирий националисташа - историкаша шоай книжкаш-м яздора гIалгIаех цхьа дош ца оалаш, е оале а, водар мара ца оалаш. Буро белогвардейцех IоцIенъеш а хиннабацар. Тахан хIирий националисташа гIалгIай къамана духьала лелаю политика я Сталинен Берияси, цар хIирий гIозаро шоай хана лаьд елла политика.

ГIалгIай метта хIирий къам хиннадаларе, вай бокхача наха аргдар: «Вайна тоам бац, наьха лаьтташ дIалаьца дагIа. Наьха лаьтташ дIадала деза. Дукха, бала лайна нах ба уж, цар хьакъ дIадала деза. Дала могийтаргдац вайна». 1973 шера Грозне митинг йолаш Мочкъий - Юртарча цхьан воккхача саго нах хIана гулбеннаб, аьнна, шийга хаьттача аьлар «Со цIагIа воацача хана са вордах йоалла оатхал са лоалахочо дIанийцай. ХIанз се цIавеча, аз сай оатхал хьая ях, из йоацаш сай ворда ца леландаь. Цо хьаяла тигац, из хьаелча ший ворда соцандаь...».

Иштта шийга бала бахье а, цу хIиречунца дов доацаш вар из воккха саг а, из санна ба кхыбараш а. ХIирашта юкъе а ба, шоаш леладер харцдолга ховш бола нах. Бакъда, укх сахьате оаз йоалаш бац уж, националистий оаз чIоагIагIа йолга хургда-кх из...

Р. АХРИЕВА, филологически Iилмай кандидат.

Къовсам тIа даьнна дош

ЮРТА—ШИДА

ХIара журналиста командировке вахачул тIехьагIа керда хоам, тема лохаш оамал я. Из лохаш цхьайолча хана дукха ха а йоаю цо. Цхьабакъда, шун новкъоста укх наькъагIа ца хеттача тайпара аьттув баьлар. Экажкъонгий-Юрт цхьегIа тIа латтача наха хаттар-текъар даьчул тIехьагIа, раьза йоацаш аьлар: «Юрта да воацаш моттиг йийний шуна? Юрта да везий шоана?

— ХIана яхар баша, юрта дай бохкаш-м дац шо?, — цецваьлар со.

— Даьра хац тхона-м, из законаца хила йиш йолаш хIама дий, амма, тахан тха юрта ши да ва.

Мишта нийсделар из?

Массанахьа а санна, «Экажкъонгий-Юрта а демократически хьале, дукха альтернативни кандидатураш йолаш чакхдаьлар юрта Совете халкъа депутаташ харжара хоржамаш. Хержар 25 депутат. Царна юкъе яр хьалхарча созывах Экажкъонгий-Юрта халкъа депутатий Совета председатель хинна Л. Сакалова а. Керда хержача депутатски корпусо эггара хьалха къоастаде деза дош дар юрта Советен юрта исполкомен председателаш харжар. ХIана аьлча, дIахо юрта вахар мишта хургда тийша дар шийна тIабилла из боккхен бехктокхамеи мухь лерттIа а тешшаме а дIабахьа низ дIакхоачаргбола юрта да харжарах. Цудухьа депутаташта дагадаьлла ца Iеш, юрта бахача беригача наха а дагадоаллар из дош. Цхьа доккхача хIамага санна, хьежар юртхой хьалхарча сессега.

ХьатIанкхьачар 1990 шера 16-гIа май. Из ди, хетаргахьа, ханахьа диццлургдац юртахошта. Цу дийнахьа хилар Экажкъонгий-Юрта Совета XXI-ча созыва хьалхара организационни сесси. Хержача 25 депутатах сессе дакъа лоацаш вар 21. Цул совгIа, цIаккха а ца хиннача тайпара Iалаьмате дукха нах а гулбеннабар укхаза. Из кхетадеш а дар. ХIана аьлча, юрта да хержа Iацар цу дийнахьа. Цу дийнахьа хоржаш бар юрто ший вахаре дIахо хьоргбола никъ. Нах кIаьдбеннабар дуккхача шерашка хьаIайна проблемаш къоастаярга хьежа. 11 эзар совгIа саг вахача йоккхача юрта эшаш дуккха хIамаш да. Царех дувцаш ха йоаергьяц аз, цох лаьца кIезига яздаьдац тха газето.

Юрта Совета председателалла харжара сессе кхоъ кандидатура белгальяьккхар: Р. Добриев, Х. Гагиев, М.-С. Аушев. ХIара кандидатура йийцачул тIехьагIа, къайлагIа кхаж тессар. Бакъда, хьалхара кхаж тессачул тIехьагIа цхьаккха а чакхваланзар царех. ЦIаьхаза а кхаж тессар депутаташа. ШозлагIа а цхьа саг хьакъоаставе маганзар.

ТIаккха депутаташа соцам бир сессе дакъа лоацача депутатех ахнел совгIчар тIехьа кхаж тессар председатель хулва, аьнна. Вешта аьлча, шоай бокъо яр депутаташа чакхъяьккхар. Цул тIехьагIа кхозлагIа къайлагIа кхаж а тесса, кхаь альтернативни кандидатурех Экажкъонгий-Юрта Совета председателалла хержар «Экажевский» совхоза директор, депутат Р. Добриев. Цо Конституцес шийна еннача бокъонех пайда а эцаш, юрта исполкома председателалла харжара белгальяькхар депутата Хь. Костоева кандидатура. КъайлагIа кхаж тессача гучадаьлар, ахнел совгIа бола депутаташ Хь. Костоевна тIехьа болга. Из юрта исполкома председателалла хержар.

Ала деза, юрта бахача дукхагIболча наха чIоагIа раьза болаш тIанийцар сессе решени. Керда хьахержа юрта Совета председатель Р. Добриев а юрта исполкома председатель Х. Костоев а наха безаш кагий нах бар. Цудухьа хIанз мукъагIа нийсхо котъяьлар вайна, аьнна, дуккха са а даьккха, чубахар цу сайрийна юртахой. Амма, из дикахетар гаьна даланзар. ЗаконагIа хьахержа керда председателаш шоай балха тIа дIатIабита тиганзар хьалха юрта Совета председатель хиннача Л. Сакаловас.

— Шо харцахьа хержад, цхьаькха сесси е еза укх гIулакха, — аьнна, бахьан а даьккха, печати дIоагIаши дIадала тиганзар шийгара доал карардалара чIоагIа раьза йоацача, амбицеша хьалхьоаьча Л. Сакаловас. Халахете а, цхьабола депутаташ а шийна тIехьабаха вIаштIехьдаьлар цун. Сенца ийцар цо уж? Аз яхар оаша дойя, цхьаькха сесси а яь, шоана юкъерча шиннех хьакимаш бергба аз, аьлар. Цу сахьате вIаштIехьъяьхар района а республика а партийни, советски, правоохранительни органий цIерагIа йолха жалобаш. Цар тIа Л. Сакаловас а кулг яздаьча кхыча массехк депутато а сессе решени харцйора, председатель юхахаржа веза, йоахар.

МоллагIча сага, депутата хIаьта а бокъо я жалоба язъе, латкъа. Уж жалобаш дIанийца кулгалхой декхарийла ба жалоба тахкен хьадда жоп дален. ХIаьта хоржамаш закон телха а деш чакхдаьхадале, сессе решени харцъен керда хоржамаш делга оттаден деза. Цхьабакъда, цар цу гIулакха хьадда цхьа сопам тIаэцшалца цхьанне а бокъо яц шийгара юрта Совета халкъа депутатий сессе тIанийца решени соцае а кхоачаш ца е а. Из законаца къовсавалар санна хIама лархIа деза.

Шеко яц, Л. Сакаловайна шаьра довз вай советски законаш, дика хов ше леладер чIоагIа харцахьа а законаца вIалла тарлуш а хIама доацилга. ХIаьта а ца кхераш кIайдар Iаьржде гIертар из, харцахьча наькъа тIа эттар.

ХIана? Цо хIанз а догдоах застойни оалача хана хиннар юхаметтаоттар. Бокъалдар аьлча, иштта хетарах цун бехк а бац. ХIана аьлча, цкъа санна дукхаза чакхдийннадар Л. Сакаловайна цо леладаь харцахьара хIамаш. Лаьтташ, ссудаш гIожа бокъонаш телха а еш, дIахьа дийкъача а саго жоп хьадеханзар цунгара. Тесса йитар района хьакимашен юрта Совета депутаташен цу хьакъехьа газете язъяь хинна критически материалаш а. Иштта жоп хьа ца дехаш дисар Л. Сакаловай балха тIа нийсденна кхы дуккха кхоачамбоацараш а. Дисаче, из дIаIемаяр фуннагIа-моллагIа дале а, ше аьннар закон да, яхача уйла.

Цудухьа, лакхе вай дийцар санна дола хIама хьаде Л. Сакаловайна карагIдаьннад, аьлча тхо цец а даланзар. ХIаьта цец-амагIа даьннад кхычох: цхьаькха хIама ца хилча санна, из къовсам къоаста а ца беш, бехкевари харцо ювцари бехктокхаме а ца озаш, сатийна Iохайша хIана багIа района советски а правоохранительни а органий кулгалхой? Хеза а дайна а хIама дий из, юрта ши да ва яхилга? Цу гIулакхо депутаташ шин даькъа бекъарал совгIа, йоккха юкъ йоллаш латт Экажкъонгий-Юрта бахача наха юкъе. ХIана аьлча, хIара депутат ши-ший тайпа долаш ма вий...

Маца кхоачалургья-хьогI Экажкъонгий-Юрта бахача нахага яхьа гIелал?

Из хаттар оаха оттаду Назрановски района кулгалхошта хьалхашка.

Х. ШАДИЕВ.

БЕЛОРУССКИ ССР. ХIара бетта 33 эзар гаргга саг воагIа балха нах дIанийсбара, Iомабара, профориентаци яра йолча Мински городской центре. Цхьабакъда, балхашка ахаш совгIа нах мара дIанийсбе вIаштIехьдалац. Дукха вакансеш яле а, нах раьза хургбола ерригa параметраш чулоацаш наха гIулакх де хала да. Токараш, каменщикаш, шлифовщикаш, сантехникаш, водителаш хила ловраш геттара кIезига ба. ХIаьта юриста, педагога, товароведа, химика, биолога хьахаржа болх вIалла а бац. Хала да тахан инвалида, кхелетачоа, берагIа йолча кхалсага бала болх лаха. Цу категоригIа бола нах лорабара дола законаш вай долаш дац.

— Балха нерда формаш лохаши царех пайда эцаши да тхо, — йоах Мински городской центра директора заместитела Сергей Васильевич Токаревске. Нах балхашка дIанийсбара йолча Ленински района бюро база тIа вIашагIйоллаш я нах тIаийбара йола автоматизированни система. ЭВМ-ца бувзам болаш йолча дисплеяй новкъосталца хIара сага таро хургья вокансеш мичахьа я, балха хьалаш мишта да. Массехк программа хьаяьй оаха гIулакха тIа лакхвала безам болча сага лаьрхIа. Бахача наха профориентаци яра йола кабинеташ кийчъеш да.

СУРТА ТIА: нах тIаэцаш я Первомайски района нах балха дIанийсбара йолча бюро заведующи Л. А. Ваниновская.

А. ТОЛОЧКО сурт. (ТАСС фотохроника).

Оттаьлча графикага хьежжа кхоачашъеш я Венгрера советски бIу цIенбаь арабаккхара хьакъехьара советско-венгерски соглашени. Карара шу чакхдоаллаш — хьалхарча этапе — мехка территоре тIара арадоврагда бIун къулбехьен группа воински дерригача доакъоех 70 процент дараш.

СУРТА ТIА: Хаймашкере мехкара дIабода бIу накъабоаккхача.

МТИ—ТАСС сурт.

Бошта новкъостал де

Да, нана йоацаш, дай боллаше а цар шоай де деззача бесса доал ца деш диса республика ерригача районашкара хIана дац, аьнна, бераш да Ассински станице йолча школа - интернате. ЦхьоалагIча классера дենз цхьайтталагIча классага кхаччалца цига деш цар.

Духхьашха 1985 шера вера цун хIанзара директор Белхароев Макшарип интерната кулгалде. Бераш раьза долаш дика вIаштIехьбаьккхар хьехархой а воспитателий а болх. Цхьабакъда, ши шу даьлча цун бехк боацаш цхьа гIулакх а нийсденна дIаваха вийзар.

Кердача кулгалхоша хьаькъала ийшача берий интернат е лаьрхIар цунак. Цхьабакъда, лерттIа дсла бераш (дерригаш 103 саг) кхычахьа дIа ца дигача дагалаьцар чакхдаккха йиш йолаш дацар. Цудухьа, берий безам боацаше, ноаношка юхадIатела доладир бераш. Хьалха сана даьша, ноаноша лоаштта цхьаккха тайпа доал ца дар бахьан долаш интернате юхаухар бераш. Цхьабакъда, юхадаьхкараш башха теркалдацар воспитателаша. ТIехьара, цу интернате ши шу даьннача хана денз хьал а кхийна воспитателалла болх беш хинна Героев Юра дIаваьккхача кхы сатохадаланзар берашта. Гул а денна, вай республика Министрий Совете дахар. Е хьалха хиннa директор М. Белхароеви, воспитатель Ю. Героеви балха меттаоттаве е тхо укхазара дIагIоргдац, аьлар.

Грозне механизаце учета техникум чакхъяьккха цу интернате хьалххийна Мадаев Сулейман а хьанийцар воспитателалла болх бе.

— Интернате хьалххедеча беращца бувца мотт дика корабоагIа Ю. Героевнеи С. Мадаевнеи, — дувц М. Белхароева. — ХIана аьлча даь, наьна йоовхал йоацаш, дукха халонаш, цхьаза харцо ловш хьалхийнаб уж. БоккхагIа бола вежарий санна лоархI Ю. Героеви С. Мадаеви бераша. Цудухьа духьале ца еш цар аьннар а ду.

Школашка дешарал совгIа, бераш Iомаду кхашка, производстве къахьега. Масала, укх шера 19 гектара тIа хьажкIаш, цхьан гектара тIа кхартолаш, шоашта лаьрхIа гектарал совгIа тайп-тайпара баьцадаьраш: помидораш, нарсаш, хох, саьмарсаьнх дIабийра цар, «Ассинский» совхоза агрономаша хьеха а хьехаш. ХIаьта хIанз цхьатарра дика хьатIаьнннай ерриган культураш. ХIара дийнахьа ух уж кхашка баса де, хий дилла.

— Инь бIаьи ах бIаьи нутри лелае дага да тхо интернате. Царна лаьрхIа тхьо клетка хьаьий тхона мах боацаш тха шефаша «Красный молот» заводо. Цун коллектива берий а интерната кулгалхой а цIерагIа доккха баркал ала а лов, — дувц М. Белхароева. — Нутреш Iалашъяра хIанзле ши эзар сом дIаденнад оаха Черсий-Балкхарой автономни республике йолча оанхарий леладеча «Майский» яхача совхоза. Июнь бутт чакхбоалаш нутреш дIайига дувла, аьнна, цигара каьхат а денад тхога. ХьажкIаш уж кхабара кхею тха интернатерча бераша.

Иштта барт - цхьоагIо йолаш дахаш да цу интернатера бераш, цар вахарцара безам совбаккхара, уж къахьегама тIера, нахаца безаме, Даьхен патриоташ хургболаш хьалххебара низ дIакхоачар ду хьехархоша а воспитателаша а. Цхьабакъда, цар гIулакхаш кхы а дикагIа дIагIоргдар цхьадола кхоачамбоацараш децаре, уж дIададара района кулгалхоша новкъостал доре.

Масала, нис гектар сомий беш я интернато доал деш. Цунах кхаь гектара гаьнаш йокъаялар бахьан долаш, списани яьй соахка. Цигара гаьнаш дIа а яьха, лаьтта аха а аьха, кхы тайпа культураш дIае новкъостал дерргда, яхаш района, «Ассинский» совхоза кулгалхоша дувца пхелагIа бутт ба.

Соахка 43 эзар сом дIа а дохийташ ремонт йир интерната. Общежите пенашта хоза сурташ а дохкаш, накаташ йир, столове керда улгаш техар, тхов, котельни тоайир, и. кх. дI. Цхьабакъда, из дерригa ца дича дикагIдолаш дар хIанзарча хьалага хьежача. Накаташ гуаш яхача басаращца яр бахьан долаш, пен кIезиг-дукха бошабича Iатта хул. Цудухьа силаде бIаь гаргга кIувс улл, хIарабар 2 метр шерея кхо метр бIаьхея, хьалтоха йиш йоацаш, Хьалха бера хIара маьнги латтача ухкар уж. Ремонт еш хIара маьнги латтача электрически розетка еллай, светильника лаьрхIа. Из вIалла де йиш йоацаш хIама да, бера ток тохар кхераме доландаь.

Докъа а ца долийташ тIаьда доллаше Iатохар бахьан долаш, столове дуккхача моттигашка дохкаденна улгаш да. Общежите тхона догIа дийлхача хий чуух, общежите а, столове а, кхыча помещенешка а йовхал лсаттае езача, берашта лувчара дIайха хий хилийта дезача котельне шин пашкех болх беш цаI мара яц, из ехача цунна метта лотае кхы яц.

Из «ремонт» интерната хьалха хиннача кулгалхошца договор а оттадаь, Грознерча цхьан кооперативас яьй.

— Цигара викалаш ух тхо долча хIанз а, ремонт ярах интерната дIадисса, 7 эзар сом декхар танха, яхаш, — дувц Белхароева. — Цхьабакъда, цкъа-дале, из ахча тIадиссадий сона хац, шозлагI-дале, кооператораша даьчунга хьежача иштта из хилча а аз царна кхы кепиг лургдац. Царца договор оттадаьр а цар баь болх хьанийцар а со вац.

Лакхе вай дийца кхоачамбоацараш дIададахара шоай низ дIакхоачар де деза района а «Ассинский» совхоза а кулгалхоша. Кхы хIама деце а, берех къахета-м деза. Дерригa дуне оарцагIдаьннад бошта гIо дара.

М. ХАМАТХАНОВ.

ШОАШ САННА КХЫДОАЦА ТУРКМЕНИЙ КIУВСАШ

Вашингтона, Лондона, Берлина, Вена, Будапешта, Стокгольма, Нью - Йорка, Ленинграда йовзаш йолча музеяша доккхал ду шоай залаш туркмений башха хозача кIувсаша сийрдайоахаш хиларах.

— Уж хьадаьча халкъа духовни вахара дакъа хинна ца Iеш дерригача адамий ганз а хинна дIаэттад уж, йоах Малхбузерча Германе Iилманхочо Сиявуш Азаде.

Туркмений кIувсий хьакъехьа керттера эксперт хинна ца Iеш, туркмений къаьнарча кIувсийн кIувса изделейн эггара йоккхагIйолт коллекци, шийга йолча саго яхар теркал ца дича даргдац.

— Со чIоагIгIа кIувсаш теркалде волавелар хIама ца эшаш ткъаь итт шу хьалха, — йоах Сиявуш Азаде. — Царцара безам кхаьчар сога даьгара. Тегеранерча йоккхийча базарашка хулар из уж кIувсаш дукха дезаш. Аз эггара хьалха туркмений къаьнара кIувс беча, нанас ший дагахьа аьннадар, хьа хана-м боI езаелча дикагIа дар. Туркмений кIувсаш дара говзал езаеннай сона, дика а хет. Аз массехк книжка яздаьд туркмений кIувсех. Ше санна кхы йоаца хозал кхеллаш долча халкъа гаргаваха а довза а са йиш хиларо туркмений халкъа истори довзарга ваьккхар со.

— Доктор Азаде, хьа коллекцех хIана сал «Кынных»?

— Аз иштта цIи тиллай цох Кынных-хана сийна. ДувцачогIа из сельджукаш, оалаш долча тукхама да ва. ХIаьта уж историна юкъебахаб Ази яьккхараш болаш хилар совгIа, Малхбален халкъий карта цаI мара доаца этнографически карта хьадаьраш а болаш.

— Туркменистане бахача наха дика хийтар республикага хьай коллекци йохка безам болаш хьо ва, аьнна хезача.

— Сона хезад Ашхабаде туркмений кIувса музей юлларгья, аьнна. Сона чIоагIа дика хет из. Сай коллекци бIаьшерашка из хьаеш хиннача халкъа хилар деза сона. Цудукьа бакъахьа хет сона из укхаза, Туркмене хилча.

«Кынных» коллекци ехка хьаийца средстваш Гамбурге малхбоалерча кIувсий европейски институт хьаеллarga дIагIоргда. Туркмений кIувса хургйола музей юллача балха юкъе дакъа лаца а, из кердача экспонаташца хьалйиза а, музея специалисташта консультаци яла а лаьрхIа ва со.

Искусствоведий, Туркменистана Iилмай Академе сотрудникий Мухатова Майяйи Саурова Натальяйи уйла:

— Доктора Азаде коллекци XV—XX бIаьшерашка эггара дикагIа а дукхагIа а гулдаь кIувсаш да. Цу коллекцена юкъе ба 700 къаьнара кIувси кIувса изделеши, из шийтайпара йола Туркменистана кIувсаш дара говзала энциклопеди я. КIувсашца цу коллекце я чувалаш, торбаш, дорожкаш.

Иштта йола хIара экспонат хIанзарча мастерашта кхалнаха йола шийтайпара школа я. Цо йиш хулийтаргья къаьнара а йицъенна а орнаменташ юха хьае, балха приемаш кердаяха.

«Кынных» яха коллекци хьаьий доктора Сиявуш Азаде дукха Iилма тохкамаш деш, туркмений кIувсаш дара къайленаш кIоаргга йовзаш. Цун лоархIам боккха ба эстетически кхетам балара туркмений халкъа истори довзаран, хIаьта иштта художественни ганз лоара а.

Батыр ХАЛЛИЕВ, АПН корр.

Ашхабад.

ТЕЛЕПРОГРАММА

5 ИЮНЬ
ШИНАРА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.35 — Документальни фильма премьера.
8.55 — «Тхо долча студе Антон-квартет».
9.10 — «Города йистера больница» яха художественни фильм. 3-гIеи, 4-гIеи сереш.
10.45 — Из хиннад... хиннад...
11.05 — Мультфильм.
11.25 — Берий сахьат (немецки метта урокаца).
12.25 — Коллаж.
12.30 — Ха. ТСН.
13.00 — Даха, Лаьтта!
16.30 — ТСН.
16.45 — В.-А. Моцарта музыкальни сокровищница. № 39 йола симфони.
16.50 — «Приключения Электроника» яха бераштa дола фильм. 1-ра сери. «Побег».
18.00 — «Здравствуй, музыка!» яха Дунен халкъашта юкъера балетни лагерь.
18.30 — Ха. ТСН.
19.00 — «Эх, ты, Ух, ты, Ишь, ты» яха мультфильм.
19.10 — «Города йистера больница» яха художественни фильм. 5-гIеи, 6-гIеи сереш.
21.00 — Ха. ТСН.
21.40 — «Да, господин премьер-министр» яха художественни фильм. (Би-би-си. Великобритани). 1-ра фильм.
22.20 — Актуальни интервью.
22.30 — «Эти... три верные карты» яха художественни фильм. (Премьера).
23.55 — «Пресс-клуб» яхача нхоллама объединене хьагойт. «Мастерах гIулакх кхер».
00.40 — ТСН.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15 — «Мишта хилар сох вундеркинд» яха берашта дола фильм. 2-гIа сери.
9.20 — Ритмически гимнастика.
9.50 — «Ермолоевай цирка артисташ» яха фильм-концерт.
10.35 — Мультфильм.
10.55 — Татарски АССР иллейи халхарен Паччахьалкхен ансамбла концерт.
11.35 — Документальни фильма премьера.
12.15 — «Паччахьалкхен доазув» яхача хагойтара сеанса телефильм. 3-гIа фильм. «Восточный рубеж». 1-ра сери.
16.40 — «Найти свою звезду» яха телефильм.
17.00 — КПСС обкоме: партийни вахара хроника.
17.15 — «Кхаж тоссача мишта эшаргва» яха телефильм.
17.35 — «Воай цIа лорадергда вай». Дерригача дунен гонахьарча Iалама денга.
18.10 — Киножурнал.
18.20 — Информационно-публицистический программа.
19.00 — Информационни программа.
Перерыве (20.00) — Бийса даькъала хийла шун, бераш!

6 ИЮНЬ
КХАЬРА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.35 — Документальни фильм.
8.55 — «Ваш выход, артист». Елена Ласько.
9.20 — «Города йистера больница» яха художественни фильм. 5-гIеи, 6-гIеи сереш.
11.05 — «Эти... три верные карты» яха художественни фильм.
12.30 — Ха. ТСН.
16.00 — ТСН.
16.15 — Мультфильм.
16.25 — «Приключения Электроника» яха берашта дола фильм. 2-гIа сери. «Тайна 6 «б».
17.30 — Берий сахьат (английски метта урокаца).
18.30 — Ха. ТСН.
19.00 — Поэзе миноташ.
19.05 — «Города йистера больница» яха художественни фильм. 7-гIеи, 8-гIеи сереш.
21.00 — Ха. ТСН.
21.40 — Коллаж.
21.45 — «Да, господин премьер-министр» яха художественни фильм. 2гIа фильм.
22.15 — Актуальни интервью.
22.25 — «Пражски бIаьсти-90» яха Чехо-Словакера тахьанарча ден телеочерк.
00.25 — ТСН.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15 — «БIаь цхьоалагIа» яха берашта дола фильм. 1-ра сери.
9.25 — Гаьнарен юххерен иллн.
11.30 — Документальни фильм.
10.50 — «В честь танца» яха фильм-концерт.
11.30 — Документальни фильма премьера.
11.40 — «Паччахьалкхен доазув» яхача юхагойтара сеанса телефильм. 3-гIа фильм. «Восточный рубеж». 2-гIа сери.
16.45 — «Учимся торговать» телефильм.
17.05 — «Грани» яха литературно - художественни видеоканал.
17.50 — Юртбоахам хьеха университет (гIалгIай меттала).
18.05 — Мультфильм.
18.15 — Информационно публицистически программа.
18.45 — «Отчет ю депутаташа».
19.00 — Информационни программа.
Перерыве (20.00) — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!

7 ИЮНЬ
ЕРА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.30 — Документальни фильма премьера.
8.50 — «Радуница» яха иллей — инструментальни ансамбла выступлени. г. Рязань.
9.10 — Iилма-довзийтара фильма премьера.
9.30 — «Города йистера больница» яха художественни фильм. 7-гIеи 8-гIеи сереш.
11.25 — Берий сахьат (английски метта урокаца).
12.25 — Коллаж.
12.30 — Ха. ТСН.
16.00 — ТСН.
16.15 — «Вои местного значения» яха наькъ тIа лелара кхерамзлен йола I-ча Ерригсоюзни конкурса передачай-призерий телепрограмма.
16.35 — «Приключения Электроника» яха берашта дола фильм. 3-гIа сери. «ЖIалецара кIаьнк».
17.40 — «...16 шу даланзеи боккхагIеи».
18.30 — Ха. ТСН.
19.00 — «Города йистера больница» яха художественни фильм. 9-гIеи, 10-гIеи сереш.
21.00 — Ха. ТСН.
21.40 — «Да, господин премьер-министр» яха художественни фильм. 3-гIа фильм.
22.10 — Опера дукхаезачар клуб.
23.20 — Останкино Концертни студера Глазунов Ильяйцара вIашагIкхетар.
00.50 — ТСН.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15 — «БIаь цхьоалагIа» яха берашта дола фильм. 2-гIа сери.
9.25 — Дирижера Г. Бертини Кельнски радио симфонически оркестра концерт.
9.55 — Ритмически гимнастика.
10.25 — БССР музыкальни фольклора концерт.
11.00 — Мультфильм.
11.20 — «Золотое ситечко». ВЗФ завода берий хореографически коллективен «Кукушечка» яхача ансамблен выступлени. (Латви).
12.05 — «Паччахьалкхен доазув» яхача юхагойтара сеанса телефильм. 4-гIа фильм. «Красный песок». 1-ра сери.
16.20 — НГIАССР Гостелерадио инструментальни ансамблен солистийн концерт.
16.50 — Советаши, вахари (гIалгIай меттала).
17.30 — «Са хьамсара мехкахой» яха телефильм.
17.50 — Информационно-публицистически программа.
18.20 — Киножурнал.
18.30 — Рыночни экономика: фуд вайга хьежар? Прямой передача. Телефон: 22-26-68.
19.00 — Информационни программа.
Перерыве (20.00) — Бийса даькъала хийла шун, бераш!

8 ИЮНЬ
ПIАЬРАСКА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.30 — Мультфильм.
8.40 — «...16 шу даланзеи боккхагIеи».
9.30 — «Города йистера больница» яха художественни фильм. 9-гIеи 10-гIеи сереш.
11.30 — Никъберий клуб.
12.30 — Ха. ТСН.
16.00 — ТСН.
16.15 — Iилма вестник.
17.00 — «Если вам за...».
17.45 — Болалуш болча спортсменашта чемпионаша ду хьехараш.
18.30 — Ха. ТСН.
19.00 — Художника мастерской. Алексей Кузьмич.
19.15 — Футболах йола дунен чемпионат торжественно хьаелар. Италера трансляци.
19.45 — ДIалохк В. Готовцева.
20.05 — «Города йистера больница» яха художественни фильм. 11-гIа сери.
21.00 — Ха. ТСН.
21.40 — Коллаж.
21.45 — «Фу? Мичахьа? Маца?» яха брейн-ринг. 4-гIа выпуск.
22.20 — Из хиннад... хиннад...
22.40 — Взгляд.
00.25 — ТСН.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15 — «В хороводе дружбы» яха ССР ВДНХ самодеятельни художественни коллектива концерт.
9.05 — «Тауше» яхача документальни фильма премьера.
9.35 — «Искатели затонувшего города» яха берашта дола фильм.
10.45 — «Мишта я из — Гжель?».
11.30 — С. Рахманинова цIерагIча 2-ча Ерригсоюзни конкурса лауреат А. Мордасов ловз (хьалхара премн).
12.00 — «Паччахьалкхен доазув» яхача юхагойтара сеанса телефильм. 4-гI фильм. «Красный песок». 2-гIа сери.
16.15 — ГIалгIай метта урокаш.
16.45 — «Кузница» яха телефильм.
17.00 — «Докъарийн шорто хилийтарехьа» (нохчий меттала).
17.30 — Информационно - публицистический программа.
18.05 — Киножурнал.
18.15 — «Импульс» яха прямой передача. Телефонаш: 22-26-68, 22-29-92.
19.30 — Бийса даькъала хийла шун, бераш!
19.45 — Футбол. Дунен чемпионат. Аргонтина сборни — Камеруна сборни. Италера трансляци.
22.00 — Информационни программа. Чакхйоаллаш теннис. Францера йийла чемпионат. Францера передача.

9 ИЮНЬ
ШОАТТА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.35 — «Маман, папан, сон».
9.05 — Шера ханаш. Июнь.
10.05 — «Города йистера больница» яха художественни фильм. 11-гIа сери.
11.00 — «Бурда моден» хьагойт...
11.30 — Отелло Профацио дIаоал. (Итали).
12.00 — «Партнер» яха коммерчески вестник.
12.30 — Футбол. Дунен чемпионат. Аргентина сборни — Камеруна сборни. Италера передача.
13.30 — «Меридианы дружбы» яха шоллагIа Дунен халкъашта юкъера фольклора фестиваль. Заключительни концерт дIакъовлара церемони. Киевера передача.
15.45 — Гуш дарен — теша хала дарен.
16.45 — Мультфильм.
16.55 — Политически диалогаш.
17.55 — Лаьтта — вай юкъера панорама.
18.45 — Футбол. Дунен чемпионат. СССР сборни — Румыне сборни. Италера трансляци.
21.00 — Ха. ТСН.
21.40 — «Искатель приключений» яха режиссера К. Кийсна фильм. (1983 ш. Духхьашха).
23.10 — «Малинин Александра бал».
00.20 — ТСН.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15 — «Ожидание полковника Шалыгина» яха субтитрашцара художественни фильм.
9.40 — УССР Черкасски паччахьалкхен хора концерт.
10.10 — «Если вам за...».
10.55 — Коллаж.
11.00 — «Содружество» яха видеоканал.
14.30 — Эрсий мотт.
16.00 — «Советская Россия» яха видеоканал.
17.30 — «Дикаллина — коърта тидам» (нохчий меттала).
18.00 — Рябинушка» яха концерт. (Юхагойтар).
18.30 — «Под знаком «Пи». 1-ра дакъа.
20.00 — Бийса даькъала хийла шун, бераш!
20.15 — «Под знаком «Пи». 2-гIа дакъа.
21.00 — Ха. ТСН. (сурдопереводаца).
21.40 — «Под знаком «Пи». 3-гIа дакъа.
22.45 — Футбол. Дунен чемпионат. Итале сборни — Австре сборни. Италера трансляци.

10 ИЮНЬ
КIИРАНДИ

I ПРОГРАММА

8.00 — Спорт массарна а.
8.15 — Ритмически гимнастика.
8.45 — «Спортлото» тираж.
9.00 — Iуррехьа.
10.00 — Даьхенна гIуланх деш.
11.00 — Iуйрийнара самукъадоаккха программа.
11.30 — Дунен гонахьа.
12.30 — УнахцIено.
13.15 — «Педагогика массарна а» (прямой передача).
14.15 — «Лебединое озеро» яха П. И. Чайковский Союза ССР ГАБТ спектакль.
16.40 — «Юрта сахьат» яха панорама.
17.55 — «Экологически бумеранг» яха кхувшбоагIарашта йола публицистически программа.
19.10 — «Города йистера больница» яха художественни фильм. 12-гIеи, 13-гIеи сереш.
21.00 — Ха. ТСН.
21.40 — «Массехана а хургдолчун уйлаш» яха кIирандем нравственни проповедь.
21.50 — «Карлуш Ду Карлу дIалохк». (Португали).
22.45 — Футбол. Дунен чемпионат. Бразиле сборни — Швеце сборни. Италера трансляци.

II ПРОГРАММА

8.00 — Зарядка е отта!
8.15 — Футбол. Дунен чемпионат. Iарбий ВIашагIтехача Эмиратий сборни — Колумбе сборни. Италера передача.
9.15 — «Частная жизнь» яха субтитрашцара художественни фильм.
10.35 — Союзний республикай кинопублицистика. Документальни фильма премьера.
11.25 — «Делай с нами, делай, как мы, делай лучше нас».
12.25 — «Браво, Альбер Лолиш» яха художественни фильм. (Духхьашха).
14.00 — Документальни фильм.
14.20 — Коллаж.
14.30 — «Советская Россия» яха видеоканал.
17.05 — Кинопрограмма.
18.05 — «Терка йистехь» яха музыкальни программа (нохчий меттала).
18.45 — Футбол. Дунен чемпионат. США сборни — Чехословаке сборни. Италера трансляци.
21.00 — Ха. ТСН.
21.00 — Ха. ТСН (с сурдопереводаца).
21.40 — Теннис. Францера йийла чемпионат. Францера передача.
22.40 — «Школьные друзья» яха художественни фильм. (ГДР. Премьера).
«»ГЪ

ЭШАШ ДУКХА ХIАМАШ ДА

милицена гIо дара йолча отряда

Хьалха вIалла ца хиннача тайпара айбеннаб вай мехка зуламий боарам. Гуш да, царца къовсам лоаттабе декхарийла болча милице а прокуратура а болхлой из гIулакх лерттIа леладе низ ца хилар. Из тамашийна дац, мехка лаьттача административно-командин системас кхелла уж органаш овлангара эргьаха езаш я тахан. Из чоалхане болх цхьаншии дийнахьа чакхбоак, кхалургбац, хIаьта зуламашта никъ сихха бехка беза. Хетаргахьа, цу хьакъехьа йоккхий таронаш я вай республика предприятешка вIашагIъехкача милицена гIо дара йолча болхлой отрядашка. Цхьа шу хьалха вай мехка дIаболабенна из болам хIанз шерлуш а дегIабоагIаш а латт.

РЕСПУБЛИКЕ эггара хьалха болхлой отряд вIашагIъеллачарех цаI я «Красный молот» завод. ХIаьта миштад тахан цу отряда хьал, фу де карагIдаьннад цунна.

ДIадахача шера ноябрь бетта эггара хьалха дежурстве араяьлар Талхигов Алауди командир вола болхлой отряд. Цу юкъа дика толамаш даьхад отряда доакъошхоша. Масала, заводе деш хиннача къоалий боарам 40 процент лохбеннаб, таханарча дийнахьа отряда доакъошхоша гучаваьккха цхьайтта зуламхо уголовни бехктокхаме эзав. Отряде къаьстта белгалваьннав завода юрист Филипченко Виктор, цо дакъа а лоацаш тIеххьарча хана 5 саг лаьцав.

— Тха отряда керттера декхар да, — йоах цо, — завода а цунна гонахьарча территорена а тIахьожам лоаттабар, заводе къоалаш ца дайтар, къаракъ менна болхлой гучабахар. Милице Ленински райотдела болхлошца бувзамаш а леладу оаха. Царна эшшача хана рейдашка ух, массехказза митингашка лостам лоаттабеш а хиннад. Отрядерча кагийча наха латара приемаш Iомаю. Уж хьехаш сои тха командир Талхигови ва.

Талхигов Алауди кхыча гIулакхех мукъа а вита, духхьал отрядана кулгалде оттаваьв. Спорта мастер дзюдоист, кулгашца латара шоллагIразрядник ва из. Дуккха къахьийгад Алаудес отряд вIашагIйоллаш, цунна чубоагIача кагирхошта хьехам луш.

— Отряда доакъошхошта льготаш яха вIаштIехьдаьннад тха — дувц Алаудес. — ХIанз отпуска 12 ди тIатох царна, йидеча, алапена, дежурстве хиннача деношка 40 процент тIатехад. Цхьабакъда, къоалаш дарца отрядо цIенхаштта, къовсам лоаттабеш хиларах завода зене яц уж льготаш.

Отряд хьакхоллача хана кховзткъа - кхозткъе итт саг юкъевоалаве лаьрхIадар цунна, амма таханарча дийнахьа ткъаь итт гаргга мара вац отряде. Из дувзаденнад эггара дикагIа бола комсомольцаши къона коммунисташи мара отряде хьаийбеш ца хиларца. ХIаьта а кагирхой сакхетамеи хьнарен хиларах кховзткъа саго бе лаьрхIа хинна болх дика хьабе карагIдоал царна.

Ала деза, отряда кхы а дукхагIа декхараш кхоачашдергдар цунна администраце лерттIа новкъостал доре. Таханарча дийнахьа отрядерча наха форма яккха вIаштIехь даьннадац, эшаш кхы а дукха хIамаш да, масала, удостоверенеш. Из дош Талхиговс а Филипченкос а массехказза айдича хувцалуш хIама дац.

— Музаев керте а латташ, зуламашта къовсам лоаттабара вIашагIъелла ханна йола комитет я горисполкоме, — йоах Алаудес. — Тхоай проблемаш ювца аьнна, массехказза тIаваха гIийртав со цунна. Амма хIанзалца аьттув баьннабац.

Шеко яц, зуламашта духьал беча балха юкъе болхлой отрядаша шоай моттиг дIалоацаргхиларах. Амма, хьагучох, из геттара лоархIаме гIулакх города кулгалхоша хьаллоацаш дац. ЧIсагIъянза я цар бокъонаш, яц статус.

Ч. МАНОЛИС.

РАДИОПРОГРАММА

5 ИЮНЬ, ШИНАРА

7.15 Объявленеш.
7.30 Передачай программа.
7.35 Республикански газетий обзор.
7.45 — 8.00 Заводской маркасий лорадеш (гIалгIай меттала). Хаоттам.
8.15 — 8.45 ГIалгIай халкъа музыка концерт (гIалгIай меттала).
9.15 Iалам лорадар — хIаране гIулакх. Беседа.
9.30 «Къона заманхо» (гIалгIай меттала).
9.50 — 10.00 ПредприятегIонна бола боахам (нохчий меттала).
16.00 — 17.00 Информационно - музыкальни программа. Радиостудера духхьала еш йола трансляци (нохчий меттала).
18.00 Керда хоамаш.
18.10 Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
18.20 — 18.40 Юртара интеллигент.

6 ИЮНЬ, КХАЬРА

7.15 Дунен халкъашта юкъера обозрени (гIалгIай меттала).
7.30 Передачай программа.
7.35 Республикански газетий обзор.
7.45 Объявленеш.
7.55 — 8.00 Музыка. Хаоттам.
8.15 — 8.45 Димаев Саида иллеш (нохчий меттала).
11.15 Халкъа тIахьожам болаш ба (гIалгIай меттала).
11.30 — 12.00 «Вай доттагI Iалам» яха радиожурнал.
16.00—17.00 Информационно-музыкальни программа. Радиостудера духхьала еш йола трансляци (гIалгIай меттала).
18.00 Керда хоамаш.
18.10 Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — 18.40 Дахчан-пандара оаз (нохчий меттала).

7 ИЮНЬ, ЕРА

7.15 ДоагIгIаш лова къамаьл.
7.25 Музыка.
7.30 Передачай программа.
7.35 Республикански газетий обзор.
7.45 Объявленеш.
7.55 — 8.00 Музыка. Хаоттам.
8.15 — 8.45 Иллеш доах къонача исполнителаша (гIалгIай меттала).
11.15 «Патриот».
11.30 Музыка.
11.45 — 12.00 Конкурентоспособни продукци яккхара.
15.15 — 15.30 Перестройка публициста бIарга гучча тайпара (гIалгIай меттала).
17.15 «Камертон». Художественно - публицистически канал. Духхьалара эфир.
18.00 Керда хоамаш.
18.10 Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
18.30 — 19.00 Халкъа мелодеш (нохчий меттала).

8 ИЮНЬ, ПIАЬРАСКА

7.15 «Юртара Iуйренаш».
7.30 Передачай программа.
7.35 Республикански газетий обзор.
7.45 Объявленеш.
7.55 — 8.00 Музыка. Хаоттам.
8.15 «Юртара вахар» (нохчий меттала).
8.30 — 8.45 Продукце дикал — предприяте чухьежа кизга (гIалгIай меттала).
11.15 — 12.00 «Талантий дукха бесаш» (нохчий меттала).
17.15 Передачай программа. Хаоттам.
17.16 Юецаш я КПСС XXVIII съезда йола КПСС ЦК Платформа проект (гIалгIай меттала).
17.31 «ЦIе сийгаш» (гIалгIай меттала).
17.46 Илли доахк Дзейтов Тимура.
18.00 Керда хоамаш.
18.10 Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 Керда хоамаш гIалгIай меттала).
18.30 Музыка.
18.40 — 19.00 Шераши нахи (нохчий меттала).

9 ИЮНЬ, ШОАТТА

7.30 «Юртара вахар» (нохчий меттала).
7.45 Объявленеш.
7.55 — 8.00 Музыка. Хаоттам.
8.15 Передачай программа.
8.20 Республикански газетий обзор.
8.30 — 8.45 Цхьаккха вицвеннавац, цхьаккха дицденнадац (нохчий меттала).
10.15 Халкъа эша товараш тIехдика хилийтара (гIалгIай меттала).
10.30 Реклама.
10.40 Сатирически микрофон (гIалгIай меттала).
11.00 «Школьни глобус».
11.30 — 12.00 Кхелетараш — дезал — общественность.
15.15 Концерт.
16.00 Хозрасчета доазонаш.
16.15 «Зори Кавказа» яха радиожурнал.
18.00—19.00 «Музыкальни почта» (гIалгIай меттала).

10 ИЮНЬ, КIИРАНДИ

7.30 Передачай программа.
7.35 Республикански газетий обзор.
7.45 — 8.00 Даьхен сийдола воI (гIалгIай меттала).
8.15 — 9.00 Тха моаршал да шуга.
11.30 — 12.00 КIиоандийнахьара музыкальни программа.
15.15 — 15.30 «Дешархо» (нохчий меттала).
16.00 — 16.30 Литературни Нохч - ГIалгIайче.
16.30 Реклама.
16.40 — 17.00 Армяний музыка (нохчий меттала).
18.00 — 19.00 «Иллеца доттагIал дараш̆та» яха концерт (нохчий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).

Тахан—гонахьара Іалам лорадара Дерригдунен ди

Дунен исторе XX бІаьшере, вай заман шоллагІа эзар шу чакхдоалаш латт. Цхьабакъда, адамаш дунен тІа дахаш дола ши эзар шу хинна Іац, ши миллион совгІа шу да. ХІаьта тахан мукІарал данза далац вай XX-ча бІаьшара къаьстта чІоагІа Іалама, адамий исторе чухь хьалха цІаккха ца хиннача тайпара, зе даь хилара. ДІахо йодаца хана экологически динамикана кхы а чІоагІагІа зе хилар кхерам болаш эттад хьал

Толхаеш, йохаеш я лаьттан тІара а океанера а естественни ресурсаш, Іалам хьаллоаттадеш мел дола хІамаш бІехду, экологически системана деградаци хул, кхы юхаметтаоттаргдоацаш дІадоал цхьайолча баьцовгІайи дийнача хІамайи тайпаш.

Гонахьара Іалам а кхачан продукци а бІехъяр бахьан долаш тІеххьарча 30—40 шера дунен дегІадаьхкача мехкашка къаьстта дукха хьахиннад промышленни отходашца дувзаденна лазараш. Экологически зене йола производстваш хилар бахьан долаш бахача наьха унахцІено мел лу, экологически система хьал толхаду.

Боккха кхерам болаш хІама да атомни энергетика, химически промышленность, бактериологически эксперименташ, кхыдолча лостамегІа Іилмеи техникеи дегІайоалаеш хилар, цу хІамаша лаьрхІа варгвоацаш доккха зе ду адамленна, гонахьарча Іалама. Чернобыле хинна трагеди, Англе а США а атомни электростанцешка хиннаавареш, Индерча американски химически заводе хинна катастрофа, дунен тайп-тайпарча мехкашка техникаца дувзаденна хинна зуламаш, кислотни догІаш, иштта кхыдараш да адамленна доккха зулам тІакхача тарлуш хилар дагадохийташ дола хІамаш.

СССР-е хІанз общественни вахара ерригача оагІонашка хулаш латта революционни перестройка сага хьашташ кхоачашдара наькъаш белгалду. Экологически проблемаш тахкара тІехь - тІехьагІа дукхагІа новкъостал ду ООН, ЮНЕСКО, кхыча пачхьалкхенашта юкъерча организацеша.

Адамлено мел могар де деза ший болх хьаькъалца вІаштІехьбаккхара, эггара лоархІамегІа дар: фо цІена халар, хий цІана хилар, унахцІена кхача а хилар, хІаьта иштта дийна мел дола хІама: баьцовгІаш, окхарий, оалхазараш — лоацца аьлча, Лаьттан тІа масса хана сага улув латташ мел хиннар, хІаьта из ца хилча вахар а хургдоацаш хинна мел дар лорадара.

ЭКОЛОГИЧЕСКИ ЭКСПЕДИЦИ

УКРАИНСКИ ССР. Севастополе чакхъяьннай «ЭКОСИ» яхача фирма директора физико - математически Іилмай доктора кулгалдеш «Академик Борис Петров» яхача СССР АН Іилма - тохкама кема тІа хинна эггара хьалхара комплексни экспедици. Из хиннай «ЭКО — Іаьржа форд-90» яхача дунен халкъашта юкъерча программа доазонашка.

СССР, Болгаре, Дане Іилмахой из общественно-политически акци яьй Іаьржача форда тІарча халача экологически хьалах йолча проблемашта дунен общественноста теркам тІаозара, форда бассейна флореи фаунеи мишта лорае еза хьалхадоаккхаш Іаьржача форда региона мехкашта конструктивни рекомендацеш ялар духьа.

Экспедице составе 69 саг ва, царех кхаь мехкара 39 Іилман болхло ва. Цар комплексни тохкамаш: даьд вай мехкеи Болгареи форда йистой Іаьржача форда къулбаседа - малхбузени малхбузени доакъошка. ХІанзарча ханара дика кийчъяь лабораторешхилар бахьан долаш Іилмахой таро хиннай Іаьржача форда акваторе хьалах йола химически а биологически а даннеш гулъе. Тохкамаш деча лоархІаме моттиг дІалоацаш хиннай токсикологически анализаш.

Укх шера октябрь бетта 20 мехкара 150 Іилмахо дакъа лоацаш а волаш Іаьржача форда бассейна хьакъехьа гулъяьча Іилман материалах дунен халкъашта юкъера конференци е лерхІ.

СУРТА ТІА: «Академик Борис Петров» яха кема.

К. ДУДЧЕНКО сурт.
(ТАСС фотохроника).

ЛОРАДАЛА ДЕЗА

ТІемо дукха лераш йитай МагІалбика лаьтта. ХІанз а корайоагІа укхаза эккханза йисса минаш, мукхйина патронаш, кхыдола герз. ДагадоагІа сона тІема музей хьаяра новкъостал дийхача бераша хьадена «совгІаташ». Сийлахь - Боккха Даймехка тІема герзий истори Іомаде мегаргдар царга хьежаш.

Хийла моттигаш яр цу «совгІатех» доккха зе даьна. Массехк саг вийра цар вай республика меттаоттаеча шерашка а цул тІехьагІа а.

МагІалбика тІема комиссара С. Солохина яхачох, укхазарча арсенале я дІаяхача гурахьа а Іай а кораяь мина, цІераш етта фугас, 77 мм йола пхо. Грозненски гарнизонера баьхкача сапераша эккхийтаб наха кхераме бола иттех тІема кхоачам.

Укх деношка «аьттув баьлар» Даби-Юрта вахача А. Арчакова. Цун ший бешара корайир «Х-1» яха кулгаца кхувса граната. Цхьаболчар «лимонка» оал цох. Белгалдаккха деза, цу граната гаргаш 100 метр гаьна дІайолхаш хилар.

Къаьнарча МагІалбике тохкам ба цо гучадаккха тарлу хІанзалца кІоаргга лаьттах даьллар, цунца тІема ханара герз а долаш. Лорадала деза цох.

Редактора зам.
М. М. ХАМХОЕВ.

Деша дувла!

КъахьегамаЦІеча Байракха ордена академика М. Д. Миллионщикова цІерагІча Грозненски мехкдьтта институто

1990—1991 дешара шера дийнахьарча факультеташка укх специальностех студенташ дІаэцарах хоам бу:

Геолого-тохкама

08.02 — Охкалаш лахареи тахкари геофизически методаш.

Специализаци:
08.02.01 — АргІера мехкдьттагазови геофизика;

08.02.01 — мехкдаьттаи газовии скважинаш тахкара геофизически методаш.

08.04 — Гидрогеологии инженерни геологии.
Специализаци:

08.04.01 — Гидрогиологи.
08.05 — мехкдаьттаи газеи геологи.
Специализаци:

08.05.01 — Мехкдаьттеи гази доалла моттигаш лахари тахкари;

08.05.03 — Мехкдаьттаи газеи промыслови геологи.

Мехкдьттапромыслови

07.03 — Доагора-энергетически комплекса доакъошкара экономикеи управлении.
Специализаци:

07.03.03 — Мехкдаьттаи газовии промышленность вІашагІйоллари цунна планировани яри.

09.07 — Мехкдаьттеи гази доалла моттигаш кийчъяри болх бе йолаялийтари.
Специализаци:

09.07.01 — мехкдаьтта доалла моттигаш кийчъяри болх бе йолаялийтари;

09.07.02 — Гази Газоконденсати йоалла моттигаш кийчъяри болх бе йолаялийтари.

09.09 — Мехкдаьттаи газеи скважинаш яха бурув тохар.

Мехкдаьтта механически

17.02 — Мехкдаьттаи газеи промыслай машинаши оборудовании.

Специализаци
17.02.01 — Лаьттан тІа бурув тохаш машинашкеи оборудованегеи болх байтар;

17.02.02 — Лаьттан тІа мехкдаьттеи гази даха а цунна кийчо е а машинашкеи оборудованегеи болх байтар.

17.05 — Химически производствайи гІишлон материалий предприятейи машинаши аппараташи.
Специализаци:

17.05.01 — Мехкдаьтта чакхдоахачеи мехкдаьттахимически производствай машинаши аппараташи.

Производственни процессашта автоматизаци яр

21.03 — Технологически процессаштеи производствашкеи автоматизаци яр.
Специализаци:

21.03.01 — Химико-технологически процессашта автоматизаци яр.

21.05 — Промышленни установкайи технологически комплексийи электроприводи автоматизаци яри.
Специализаци:
21.05.06 — Мехкдаьттаи газовии промышленностера промышленни установкайи технологически комплексайи электрооборудовани а царна автоматизаци яр а.

Мехкдаьтта технологически

25.01 — Органически веществай химически технологи.

Специализаци:
25.01.01 — Керттерча органически мехкдаьтта химически синтеза технологи.
25.04 — Доагореи углеродни материалийи химически технологи.
Специализаци:

25.04.01 — Мехкдаьттаи Іалама газеи технологи;

25.04.05 — Доагорех, даьттаех, хьакаргех, лаьрхІа йолча коачалех пайда эцар.

ГІишлошъяр

29.03 — Промышленнии гражданскии гІишлошъяр.
Специализаци:

29.03.01 — ГІишлошъю производство вІаштІехьъяккхари цун технологии;

29.03.02 — ЦІенойи гІирсийн конструкцеш.

29.06 — ГІишлон хІамаши конструкцеши хьаяр.
Специализаци:

29.06.01 — Бетоннии аьшкабетоннии конструкцеш хьаяр.

29.07 — ЙІовхал, газ лоаттаяри вентиляци хилийтари.

30.01 — Прикладной геодези.

Предприятешца, организацешца, учреждененшца юкъарчал доацаш даьча договорашка хьежжа лакхе йийца специальносташ чу а лоацаш лаьрххІа кийчо ю укх лосташка: форда геофизика, сейсмически тохкамаш, скважинашта геофизически тохкамаш дара техникеи технологии, мехкдаьтта машиностроени, гІишлон материалаши хІамаши еча предприятей машинаши оборудовании, монтаж - сварка ю производство, мехкдаьттаи газовии промышленносте технологически процессашта ю автоматизаци, органически синтеза производстваштa проектировани яра технологи, тІехе чІоагІа йолча хІамайи мІад йоахача хІамайи технологи, мехкдаьттеи гази чакхдоахача производстваштa проектировани ю технологи, промыслови мехкдаьтта хими.

Хьаэцара порядок

Юкъера а, юкъера — специальни а образовани йолаш, 35 шерага кхаччалца ха яьнна бола нах дІаэц институте.

Деша дІаоттараша оттаьча кепе язъяь йола заявлени дІалу приемни комиссе. Заявленеца цхьана хила деза: юкъера образовани хиларах дола документ (подлинник), № 086-У формагІа йола медицински справка, къахьегама книжка тІара (балха стаж а йолаш болчарна) юкъерадаьккхар, 3х4 боарамагІа дола 8 сурт. Паспорти эскарецарча гІулакхах дола документи абитуриента ше дІалу.

20 июне денз 15 июлага кхаччалца дІаийю заявленеш, экзаменаш йолалу 16 июле денз. Деша дІаэттараш дІаязбу 5 августе кхаччалца.

Деша дІаотташ луш йола экзаменаш

Приемни комиссе баьча соцамагІа институте мел йолча специальностех деша дІаоттараша «Органически веществай химически технологи» (25.01) «Доагорийи углеродни материалийи химически технологи» (25.04) яхача специальносташкара дІанийкхача, математикахи физикахи йола шиъ профильни (конкурсни) экзамен дІалу, иштта эрсий меттахи литературахи «удовлетворительно» е неудовлетворительно яха ши бал йолча системах экзамен дІалу.

25.01, 25.04 специальносташ Іомае деша оттараша дІалу шиъ профильни (конкурсни) экзамен — математикан хименеи е хьаштдале физикана.

Деша дІаотташ луш йола еррига экзаменаш дІалу йоазонца общеобразовательни юкъерча школай дешара программашка хьежжа оттаьча программаех.

Юкъера школа дошо (дото) медаль а луш, юкъера специальни дешара заведени е юкъера профессионально-технически училища тІехдика диплом а йолаш чакхъяьккхараша дІалу математиках йола хьалхара экзамен. «5» оценна яьккхараш, кхы йола экзаменаш дІаяла ца езаш, мукъабалийтарал совгІа, институте деша дІаэттарг аш а лаьрхІе дІаязбу: хІаьта «4» е «3» оценка яьккхараша юхейиса экзаменаш дІалу.

Уж нах чІоагІа дефицитни йола специальносташ — 08.02; 09.07; 09.09; 17.02; 17.05; 25.01; 25.04; 30.01 — Іомае болхаш хилча деша болхаш луш йолча экзаменех мукъабахара хьакъехьа собеседовани ю царца 1-ча июлера денз 12-ча июле кхаччалца Собеседовани яьчул тІехьагІа мукъа ца бовлийташ бисаи расписане тІа оттаяьча ханна цига ца боагІаш Іийнеи нах деша отташ луш йола экзамен дІаяла дІахьожабу.

Юкъерча образоване ларда тІа юкъера профессионально-технически училища тІехдика йистеьккха бола нах дийнахьа дешаргдолаш деша отташ хилча из порядок цар Іомаьча профессешна хьежжа специальносташ Іомае дІачуэцача хана мара лоархІаш яц.

Экзаменаш дІаеннараш дІаэцара порядок

Деша дІаоттача хана луш йолча экзаменех (конкурсни) абитуриенташа яьхача баллашка хьежжа дІачуэц уж.

Деша дІаоттача хана луш йола экзаменаш дика оценкаш йоахаш дІаенна, правительства льготаш енна, запасе баьха бола бІухой, бой дола е даси наноси Іунал ца деш диса бераш конкурса юкъе багІац.

Подготовительни отделене дийша чакхбаьннараш деша дІаоттача хана луш йола экзаменаш яла ца езаш дІачуэц.

Цхьатарра конкурсни баллаш йолаш хилча бокъонаш тІех я предприятеша, организацеша, учреждененша договорни кІийлен тІа кийчбе хьожабаьрий, укх тІеххьарча кхаь шера запасе баьхача бІухой, хержа специальность езаш а йовзаш а хилар хьагучадаьккха барий, мехкадаьтта институте дешара кийчо дикагІа яь берий, ши шу совгІа практически балха стаж йолаш барий.

Экзаменаш толамца дІа а енна, дийнахьа дешача отделене конкурсагІа чакх ца боалаш биса лохе ювцаргйолча категореех бола нах, нагахьа санна уж раьза хилча, уж хьалхагІа дІаязбу института подготовительни отделене:

— предприятеша, организацеша, учреждененша договорни кІийлен тІа шоай балхашта кийчбара хьожабьраш;

— укх тІеххьарча кхаь шера запасе баьха бІухой;

— лорий-къахьегама экспертни комиссей заключенех мехкдаьтта институте деша йиш йолаш, занятешка аха могаш бола I-чеи II-чеи группай инвалидаш.

Хьалхарча курсе хьайийца маІа нах Советски эскаре деш дояча гІулакхах институт чакхъяккхалца мукъабоалийт, цул совгІа, институт чакхъяьккхача луш йолча дипломаца цхьана царна, специальностага хьежжа, инженер - лейтенант яха тІема звани а лу.

Институте деша дІаоттарца дувзаденна дола дерригa дешаш приемни комиссе къоастаду.

Тха адрес: 364902, г. Грозный ГСП-2 Революце пр. 21. Грозненски мехкдьтта институт, приемни комисси.
Телефон: 22-16-15.

ДоттагІчун оаз

КАЗАХСКИ ПОЭТА СУЛЕЙМАНОВ ОЛЖАСА «ЯНВАРЕРА АПРЕЛЕ КХАЧЧАЛЦА» (АЛМА-АТА, 1989 ШУ) ЯХАЧА КНИЖКАХ ЙОЛА ЗАМЕТКАШ

ХІара «профессиональни» книжкаш дешачун (цун а хул сийлен цІи, профессиональни поэта, артиста, лора хулаш санна) хул ший дукхагІа е кІезигагІа дезаш хІама. Цу тайпара сона — «профессионала» дукхагІдезарех хІама хинна дукхача хана денз дІаэттаб казахски поэта Сулейменов Олжаса кхоллам. Цун стихаш «Слово о полку Игорове» яхача произведенех дола тохкамаш, статьяш масса хана хиннай са безам тІаозаш чулоацама кІоаргалга, хьахьокхача суртага, мотт нийса бувцарга диллача уж шоай тайпара хилар, переводчика вІалла уж хувцаш ца хилар бахьан долаш, хІана аьлча поэта эрсий меттала язъю ший произведенеш.

Иштта, дукха ха йоаццаш казахски Чемолганаера еначa бандеролаца кхаьчар сога совгІат — Сулейменов Олжаса «Январера апреле кхаччалца» яха керда сборник. ЦІаьккха а таро хилар са сай поэта, сай заманхочун дуне кердача тайпара довза. Укхаза автора бувц адамашта тІалаьттача Іазапа тешаш — Литвера Панеряя яха гІум йоалла карьераш, Нью-Йорке чІоагІа теха догІа делхар, Ниагарера фантастически бийса, Среднеземни форда йистерча Саадера кхера. Сборника тІа дукха да хоза оттадаь сурташ, хоза дешаш, царех да

«Наха каст-каста да хьоадеш
ДІаьха, чІоагІа дика дош:
Из гІалгІай, нохчий, гІалмакхой,
Къаршой а балкхарой а,
Крымски-татарий а месхетински а
Меттала цхьатарра оалаш да.

Из халла мара дІаоалалуш доаца дош «реабилитировал».

Цхьабакъда, эггара хозагІа а трагически а дола дешаш — Казахстанах дараш. Из чІоагІа бе-бе ма дий дукха деза казахски лаьтта: «Бетпак — Дала масса хана берзана латт, кхыметтел говрашта бІара хьажа эхь хетийташ», геттара гарга ба цун лаьттан «ДІайхача бордашта юхxе латта биза боаца къахьа кад Каспи», хІаьта Эмбе «даим хьекхача михо, Іажа га санна эгаю болата вышка, хІара сайрийна». Мадарра аьлча — «аре — кортош дІадаьха лоамаш», — язду поэта.

Вайцигарча вайнаьха а эрсий а цІеноштa мел гаьна я Казахстан, хІаьта иштта мел гарга а я из. ДагадоагІа сона цхьадола ядерни герз дІадаккхара хьакъехьа эггара хьалха телевидене гІолла дийца, вайна бІаргадайна кадраш: бІарг дІа ма кхоачча шера аре, чукхийтача улла шаьра моттиг, ракеташ йолчахьа дІаболха военни нах. Цу Казахстанерча йоккха йоацача моттига цІи а яьккхар. Экрана бІарахьежаш вагІаш дунен тІа сона эггара кхоачарагІа волча саго гІайгІане аьлар:

— Укхаза доаладир тхо сибарегІа Іодахьийтача хана. Гой хьона малагІа Іазап тІаоттадаь хиннад тхона. Мел акха моттиг хиннай из хІаьта хІанз а ишта хилча. Хетаргахьа, нах баха моттигаш гаьна я цигара, иштта ракеташ лелхийта йиш йолаш хилча.

Тахан сона хьалхашка улл «Тохкамаш дехкарах» яха прозаически цІи йола Сулейменова стихотворени. Цу тІа из кхайк шийна дукха езача ший тІехках а цІийх а летача, дуккхача хана нах ссылке ахийта моттиг хинначa Казахстанага.

«Со вань хила тарлора лоамашка
Казах яха цІи йоацащ а,
Доахан доажадеш аьлешка,
Ваха а кІайча цІалгача.
ХІаьта а — воалавергвар со
Джезказгане вагонзакаца,
Украина, бехк ма баккха сох,
Ва гІалгІа, бехк ма баккха са лаьттахІ»

Из хала хІама да — дийна мел волча хана диц ца луш дагалаттар, хьон хьа дезали баьха ца Іеш, дерригa хьа халкъ а мехках, цІенах даккхар, берригача гаргарча нахах къоаставар, кхо-диъ шу мара даланза волча хана «халкъа моастагІа» хьох хилар, цул тІехьагІа из клеймо тІа а йолаш дуккха ваха везар. Иштта хала хІама ма дий цхьаккха гучахьа доаца нах хьа мехка ссылке бахкийтар, цу наха йола лагерь, набахте хинна из дІаоттар а.

«Йоаккха я хьо, Казахстан —
Пхи Франци миссел,
Лувзов, Монмартров йоацаш!
Къинош тІадолча столицай
Чухешай хьона еррига Бастилеш.
Йоккха каторга хинна хьаенай
ЗІамигача карта тІа лаьтташ.
Хьо а со а цу каторге даьд», — язду поэта.

Цхьабакъда, Казахстана лаьтта а, нах а, мотт а Сулейменовна — Даьхе я.

«Са даьй мотт, эзараш шерий мотт,
Лоабат санна, хано боагабаь ба хьо,
Хьога кхаьчад — кхийтта тура, шод тохаш йола шрк,
Къонахчун курали истий сихали,
Іа декаду диццена дола шумерий,
Гуннай дешаш, монгольски меттала дараш а.
Мичахьа баьб хьо?

Семиречье яьннача цІерашка? — хетташ а воацаш чІоагІдеш йоах поэта, даим ший даьхенах, шерача дуненах дуккхача халкъаша кхетабеш болча эрсий меттала яздеш хьавоагІача цо. Цхьабакъда, массане а санна шийчоа дув буъ цо:

● «Аз дув буъ хьох, со хьо болча воагІаргва.
Иразе мехкашка гІолла го баьха гаьнара
Ший да волча воІ воагІаш санна...».

Казахстан вайцигара дІа гаьна я, цхьабакъда, хІаьта а дукха да вай юкъа хІамаш вахаре, традицешка, фаьлгашка.

Адрес духхьал «Нохч-ГІалгІайче» долаш стихаш а я книжка тІа. Хетаргахьа, кІоргга дег чу дисад нах цига Іобахьийтача шерашка хьахинна доттагІал, цхьа бахьан доацаш дац Казахстане вайнаьха культура центраш хьаяр а.

«Нохчий яй» яхача дукха йоккха йоацача стихотворенена хьалхашка эпиграф латт: «Бумат яхача нохчий юрта йистера корабаьб къаьнача заман яй», хІаьта автора белгалдоаккх—яй, шалта а яц, чхьонкара гарг яц из, хьаьша веча хьагІара дулх кхехкадаь яй ба, яй — «из биза болча хана» кура ба, букара бийрза ба баьсса хилча, кІалтІабаьккха уллача хана.

«Цхьабакъда, из кхаьчаб вайга
КІалтІабаккханза болаш,
Из уралаьттаб,
Из бизза хиннаб
Нохчийчен даьттах,
Аьта тІехкаш саннача,
ДІайха, кхехкаш тІехъухаш долча».

Тамашийна ший тайпара сурт да бІаьшеренашка лаьттагІа баьллача дийнача бІайхача яьх авторо оттадер, иштта да цхьаькха а — гІайгІане: «са даьхен гувнаш, гувнаш, ва лоамаш, кІалтІадаьха яьш санна да шо».

Массехк оагІув дІахо ваьлча книжка тІа я, вІалла дага а доацаш, стихотворени «ГІалгІай фьрта тІа а тесса цІера юхе тхьайса ул Лермонтов. «Ер ва-кх из — Лермонтов:

«...СалоІаш ба.
КІаьдвенна Іокхессад беттача доалла тур
Мийна чхьагІар хиннад наьха суралгачур,
Наб еш ва,
наьха белажаш тІа
илла тишъенна
ферта тІатесса,
Наб еш ва,
вийна улла эбарг санна».

Цу мугІарашка бокъонца хьахьекха я столицера низагІа ара а ваьккха, паччахьа сатрапаш тІехьакхувргбоацаш «Кавказа лоама тІехьашка» хьулавала лерхІаш хинна, тІаккха ца воалаш ше лоархІаш, везаш хиннарашца лата везача эттача поэта вахара еррига вІашдухьленаш. ХІаьта а Сулейменова кхета а ду мога а ду цунах мел доалла дикадар: «Ферта согахьа хьакхос Лермонтова, курал еш. Цкъа, хила тарлу, хьалъэцаргья аз из».

«Хьо — са гаргара саг,
вай лаьттан къонгаш»,— язду поэта, кхоанен уйла еш, вІаши тІехдувла наькъаши доазонаши доацача лаьттан уйла еш. Дош лу цу из ха хьатІакхоаччаш Лермонтов сомаваккха: юха а — стихаш.

Тахан аз дувцар Казахстани Нохч - ГІалгІайчеи вІашка увзаш йолча стихаех мара дац, дукха цитаташ а йоалаяьй аз укхаза, хІаьта поэтах эггара дикагІа цун стихаша дувц. Поэта дешашца чакхйоахаргья аз сай заметкаш:

«Сатийна доаца доттагІал леладе дегІад вайна,
Вошал леладеш — цхьоал йоацаш.
Вай цІераш — даьй цІераш бе-бе я,
Цхьабакъда, Даьймохк-м ба вай цаІ».

И. НИКОЛАЕНКО.

КЪОРІА ДЕШАРИЙ КОНКУРС

Дуккха шераш хьалхагІа денз духхьашха кхаь дийнахьа КъорІа дешарий конкурс хилар Ташкентерча Тилляшейх яхача соборни маьждиге. Из вІашагІтехаяр Юкъерча Азерча бусалба наьха Духовни управлене, республикански вузашка деша багІача ливийски студентий землячества дакъа а лоацаш. Конкурса жюрена керте вар цхьан маьждигера имамхаыбт, имама аль-Бухари цІерагІча Ташкентски исламски институтерча КъорІа дешара преподавателa Нурулло Исмаилов. Жюре членашта юкъе бар иштта цу деношка Ташкенте баьхка хинна, хьабалар Узбекистанера долаш, КъорІа дика довзаш бола Саудовски Аравера хьаьший Абдурахман-Кори а Сабир-Кори а

ТІеххьарча турана хьахержавар 46 саг, хІаьта царех эггара зІамагІчун дукха ха йоаццаш ворхІ шу даьннад. Чхье къовсабеннараш шин группе бар: цхьабараша КъорІа дагахьа дешара хьагойтар шоай говзал, вокхар КъорІа тІара Іодешар.

Рамадан чакхдала дукха ха ца йисача хана дуккха гулбенна динах тешараш а болаш хьакхайкайир конкурса итогаш. Деза йоазув дагахьа дешара хьалхара моттиг яьккхар Наманганерча 20 шу даьннача М. Мухитдина, шоллагІа моттиг кхаьчар 13 шу даьннача школьника А. Нурмухаммада, хІаьта кхоалагІча моттиге вар Ташкентски исламски института йиълагІча курса студент Абдуллахаким-Кори. ШоллагІча группе котало яьккхар Кокандерча Ф. Аминова.

— Цу тайпара конкурс яро тешал ду мехка дин вахаре доккхий хувцамаш хинна хилара, — белгалдаьккхар жюре председателa Н. Исмаилова. — Тхона кхыметтел дага а дацар, дуккха кагирхой а кхыметтел бераш а юкъе долаш, Юкъерча Азеи Казахстанеи масссе миІингера селлара дукха доакъашхой цу конкурсо гулберг ма бий аьнна. Белгалдоалаш хІама да, ханага диллача пІаьраска дийнахьа ду ламазаш деча дийнахьа шоай саудовски дин доттагІаша советски бусалба наха совгІата дайта Іалаьмате дукха КъорІаш тІадола самолеташ Саудовски Аравера Ташкенте кхоачача ханна из нийсъялар.

Конкурсе котало мел яьккхараштa Духовни управлене цІерагІа совгІата КъорІаш делар, хІаьта ливийски студентий землячества председатела Х. Бахре маьхера совгІаташ делар теннараштa.

Владимир МИЖИРИЦКИЙ,
АПН соб. корр.
Ташкент.

СПОРТА ХОАМАШ

МАСТЕРА НОРМА КХОАЧАШЪЯЬИ

Туле чакхъяьннай городий - турналий приз яккхара юниоражта юкъе самбо къовсамах хинна XVII Ерригсоюзни турнир.

Цу трдиционни яхьашка эггара доккхагІа дола совгІат даккхара къовсаме ваьнна хиннав бархІ союзни республикера 175 саг. Царех цхьа совгІат кхаьчад ва республикерча мастералла кандидата Ш. Хамзатхановга. Дика да иштта из котало яккхарца цо СССР спорта мастера норматив кхоачашъяр а.

РОССЕ КУБОК ЯККХАРА

ДІахо ловзаш физкультура производственни коллективашта юкъе Россе кубок яккхара къовсаме яьннай футбольни командаш.

ХьалхагІа оаха хоам баь ма хиллара цу яхьашка дакъа лоацаш я Старая Сунжера «Кооператив» яха команда. Эггара хьалхарча туре «Пищщевик» яха Бесланера (СОАССР) счет 5:0 йолаш эшаяьй цо.

А. ИЗМАЙЛОВ.

Тахан республике гІоллеи Грозней хувцалуш морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, малхбузехьара секунде 3—8 метр чІоагІа мух а хьекхаш хилен фегара температура республике 20—25, Грозне 23—25 градус йІовхал йолаш хилен тарлу.

Кхоана хувцалуш морхаш а йолаш, юкъ-юкъе догІа а делхаш, тайп-тайпарча оагІонашкахьара секунде 3—7 метр чІоагІа мух а хьекхаш хилен фегара температура бийсана 10—15 дийнахьа 20—23 градус йІовхал йолаш хилен тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364907. г. Грозный, Маяковске ул., 92. Телефонаш: редактора — 22-45-57; редактора заместителa — 22-85-07; бехк тоkхама секретара — 22-84-68; отделий: идеологически — 22-53-12, промышленностеи транспортеи — 22-75-81, 22-65-01; агропромышленни—22-47-84, 22-90-66; культура — 22-64-75, 22-75-78; письмой — 22-85-64; машинописни бюро—22-89-51; корректорски — 22-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 22-45-57; заместителя редактора — 22-85-07; ответственного секретаря — 22-84-68; отделов: идеологического — 22-53-12, 22-54-04; промышленности и транспорта — 22-75-81; 22-65-01; агропромышленного — 22-90-66; 22-47-84; культуры — 22-64-75; 22-75-78; писем — 22-85-64; машинописное бюро — 22-89-51; корректорская — 22-89-88.

Газет арадувл шинареи ереи, шоаттеи деношка

СФ03057. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 1884.